

Jokotolè

MERTÈ BHÂSA NGAJHUM BHÂNGSA

MAJALLAH ABHÂSA MADHURÂ
ISSN 19796129

28

Januari—Juni
2023

BALAI BAHASA
PROVINSI JAWA TIMUR

Jokotolè

MERTÈ BHÂSA NGAJHUM BILÂNGSA

MAJALLAH ABHÂSA MADHURÂ
ISSN 19796129

28

Januari—Juni

2023

BALAI BAHASA
PROVINSI JAWA TIMUR

Pokeddhân

- Ma-nyamana Bârna Sè Éka'anđi' Bhâsa Madhurâ 02
(Mien Ahmad Rifai)
- Otang Tèngka ka Pa' Tabrani (Lukman Hakim AG.)

07

10 Jâr-Kalènjâr

- Pasèsèr Rongkang Sè Éndhâ Tor Junèl (Harkoni Madhurâ)

Lakon

- Ju Santrè Taonan (Supriyadi)
- Nyabâ Tabuwâng (Tarmidzi Ansory) 16

13

Carpan

- Sompâ Pocong (Joe Mawar) 18
- Bhuju' Tapa (Supriyadi) 20

Puisi

- Puisi Tola'bi 23
- Puisi Bustomi Irwan Kurniadi 24
- Puisi Abdul Gani 26
- Puisi Tarmidzi Ansory 27

Kandhâ

- Tadjul Arifien R;
Pamertè Buddhâjâ Tor Bhâsa Madhurâ
Anglèbâdhi Lalampân Sareng Pangabdhiyân (Puspa Ruriana)

28

Lalampa'an

BALAI BAHASA PROVINSI JAWA TIMUR
NGALAMPA'AGHI REVITALISASI KA BHÂSA MADHURÂ
(Puspa Ruriana)

32

- Saè Èber ➤ Jhâjhânan Cerrè Bhângkalan Madhurâ (Hidrochin Sabarudin) 36

- Cerbung ➤ Luhad (Zainudin) 40

Resènsi

- Novel Nyai Madhurâ
(Dina F Muja) 46

Jokotolè

MERTÈ BHĀSA NGAJHUM BHĀNGSA

Majallah Abhāsa Madhurā

Penanggung Jawab
Umi Kulsum

Pemimpin Redaksi
Puspa Ruriana

Penyunting Bahasa
A. Syukur Ghazali
Adrian Pawitra
Suhartatik
Iqbal Nurul Azhar

Desain Grafis
Oky Narna Putra

Sekretariat
Budi Aries Santosa

Alamat Redaksi
Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur
Jalan Gebang Putih No.10,
Kel. Keputih, Kec. Sukolilo, Surabaya
Pos-el: jokotole.bbjatim@gmail.com
Telepon (031) 5925972

Cateddhān: Tim Redaksi nyo'on sombhāngan naskah dā' sadhājā para maos, saè aropa carpan, pokeddhān, puisi, lalampa'an, salèra, lakon, jār-kalènjār, kandhā tor salaèn èpon sè bādā kaèdhānna sareng Madhurā. Naskah aghunaaghi èjhā'ān bhāsa Madhurā taon 2011 terbi'anna Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur tor èpakèrèm langsung dā' ka alamat pos-el: jokotole.bbjatim@gmail.com. Sdhājā naskah sè ampon maso' ka redaksi tantona dhāddhi hak millik redaksi. Saterrosèpon redaksi ghāduwān hak ka'angghuy mateppa' tolèsan kalabān ta' ngobā èssè aslina. Redaksi jhughān ta' nangghung dā' kaasliyanna naskah sè ampon maso' ka redaksi.

Pèyatoran

Alhamdulillah, pojhi sokkor ka ajunannèpon Allah Sè Morbhā Jhāghāt sè ampon aparèng rahmat sareng kasempadhān mèlanèpon ka'dinto redaksi èparèngè kabhānjhurān tor kabhājhrā'ān kèngèng nerbi'aghi majallah Jokotolè èdisi 28 panèka. Redaksi ngatorraghi sakalangkong dā' kaèhlasan para maos, para pangangghit tor panolès sè ampon areng-sareng majhurbhu majallah Jokotolè.

Majallah Jokotolè èdisi 28 panèka hadir è dālem format khusus M. Tabrani. M. Tabrani panèka kaalok sareng jhulughān 'penggagas' lahèrèpon bahasa Indonesia sè asallèpon dāri Madhurā. Èdisi panèka khusus èyatorraghi dā' para maos mènangka dhaddhi dukungan dā' M. Tabrani sopajā bisa dhāddhi pahlawan nasional.

Majallah Jokotolè sakalèyan agghi' hadir kalabān kaadhrenggan sè anyar bān pasthèlenggan sè lebbi palasdhā èdālem malampa'aghi sambhudhān sè kèngèng mamajuwaghi literasi sè akaè' sareng bhāsa tor sastra Madhurā. Mènangka sarana informasi, redaksi majallah Jokotolè ghāduwān kawājibhān sè rajā bhāghi mèyara tor ngalastarèyaghi pengghuna'an bhāsa tor sastra Madhurā nyopprè pagghun tegghu è tengnga ombā' modèrnisasi sareng globalisasi. Redaksi pagghun parcajā jhā' bhāsa Madhurā ka'dinto pajhāt dhāddhi budhājā sè kodhu èjāgā sareng èlastarèyaghi mongghu kaparlowanèpon pamondhi ngangodādhān.

Salaèn dāri ka'dinto, tim redaksi ghāduwān tojjhuwān bhāghi aparèng pangaonèngan akaè' Madhurā dā' para maghārsarè kong-langkong maghārsarè Madhurā. Redaksi ghāduwān pangaterro bhāghi adhāddhiyaghi majallah ka'dinto mènangka mèdia sè kèngèng dhāddhi sarana panèngghiyān kajunjunan bhāghi pamaos dā' bhāsa Madhurā tor sarana parbudhān sambhudhān palastarèyan bhāsa Madhurā.

Majallah ka'dinto hadir sareng acem-macem rubbrik akadhi rubbrik sè aghunem budhājā, sajhārā, palancongan, bān pa-ponapa sè laèn sè kèngèng dhāddhi sombher prèksanan mongghu para pamaos. Redaksi ngarep malar moghā majallah ka'dinto kèngèng aparèng songghungan sè rajā dā' ongghāna dhārājhāt literasi maghārsarè Madhurā.

Sadhājā èssèna Jokotolè aghumantong kaèhlasan tor kaparduliyannèpon sadhājā para maos sareng para ghumatè pangangghit tor panolès. Mèlanèpon ka'dinto, redaksi ngarep dā' bhāntowan sadhāja maghārsarè Madhurā husussèpon para pamaos kaangghuy ta' pegghā' nyombhāng serradhān, agghidhān carèta, otabā tolèsān-tolèsān sè laèn. Redaksi parcajā jhā' carèta, pamèkkèran dāri para panyerrat kèngèng abhānto dā' kemajuwān orèng Madhurā bān bhāsa Madhurā.

Redaksi jhughān ngarep bābudhu sareng sangghā'ān dāri pamaos, serrana ampon bānnya' kamajuwānna Jokotolè dāri taon ka taon bherkat maso'an sareng sangghā'ān sè nojjhu kasaèyan sareng kasamporna'an dāri majallah ka'dinto.

Tim Redaksi Jokotolè

MA-NYAMANA BÂRNA SÈ ÈKA'ANDI' BHÂSA MADHURÂ

Mien Ahmad Rifai

Bhângsa Madhurâ wâjib asokkor ka Ghustè Allah sè amorbhâ jhâghât sabâb èparèngè mata samporna sè bisa abhidhâ'âghi bârna. Mandhâ'â nèspana kaodi'ân rè-sa'arèna, sarta cèyana rassa kabhunga'anna atè manabi padâ'an (=merekâ) pèra' tao ka bâdâna tèra' bân petteng, kadhiyâ sè èpangghi'i è sabâtara rèng- orèng Papua bân Afrika. Ghântè'a alam dhunnya è sakobhengnga padâ'an talèbât possa'na sareng râng-bhârâng sarta pa'anabhân sè ana-bârna. Dâri acem-macemma bârna ghellâ' manossa lajhu apangrassa parlo ka'angghuy aberri' nyama, sebbhudhân, otabâ istilah sè nè-bânnèyan dâ' ka tong-sèttongnga bârna sè èkennal salèrana. Nangèng sadhâjâna pèra' segghut kodhu sajhâlân sareng kamajhuwâna pangaonèngan, èlmo, tèknologi, sarta dhârâjhât kabhuddhâjâ'âna sè ampon èkobâsâè. Dâri ghâpanèka pas talèbât èghârâssana kaparlowan ka'angghuy ajhârbâ'âghi dhimèn hal-ihwal kodrat bârna sè lakar cè' bânnya'na cora' bân macemma.

Tapé . . . ponapa saongghuna bârna panèka? Manossa sè ghâdhuwân mata normal bhâkal nyaksèyaghi sakabbhinna pa-ponapa sè bâdâ è sakobhengnga abâ'na talèbât acem-macemma bârnaèpon. Èlmo fisika ampon ngajhârraghi jhâ' robâ lowar (otabâ raèna) sadhâjâna râng-bhârâng bhâdhi mantollaghi cajâ sè nè-bânnèyan lanjhangnga omba'na, kalabân

bâng-sèbângnga ombâ' andi' sèpat bi'-dhibi'. Manabi kabhenderrân ombâ'na cajâ ghellâ' ètarèma sareng rètina otabâ saraf mata, pas lajhu mo'dul sènsasi aropa pangrasa visual sè kapra èsebbhut bârna. Macemmèpon talèbât bânnya'na sabâb wujuddhâ bârna panèka ètantowaghi ngangghuy okoran cora', kareddhâp, sarta kakènthellan.

Prandhinèng sè èsebbhut cora' (otabâ *hue* ca'èpon orèng Inggris) èngghi panèka sèpat sè nantowaghi macemma bârna, dhaddhi ponapa sèttong bârna panèka bhâkal èsebbhut bungo, otabâ konèng, otabâ laènna polè. Dâri ghâpanèka cè' palasdhâna jhâ' cora' pas nantowaghi nyamana bârna è dâlem ca'-oca'an rè-sa'arèna. Na-bârna mèra, konèng, bân bâlâu aropa'aghi tello' bârna sè palèng otama. Cora' bârna laènna biyâsana kadhâddhiyân dâri camporanna na-bârna otama ghellâ'. Mèsallèpon, konèng mon ècampor bân mèra pas dhâddhi bârna kalak, mèra bân bâlâu bhâkal makaton bârna bungo. Dhinèng bâlâu manabi ècampor moso konèng bhâdhi ngasèllaghi bârna bhiru, sè saongghuna aropa'aghi sèttong bârna otama dhibi'.

Dimènsi kareddhâp (= *kecemerlangan*, otabâ *brightness* ca'èpon orèng Inggris) panèka okoran ka'angghuy noddhuwâghi jumla otabâ ghungghungnga cajâ sè èghândhu' (otabâ

èpantollaghi) sareng sèttong bârna. Dhâddhi èkennèng jhughâ koca'aghi bânnya'na camporan bârna celleng otabâ bu-abu sè makotor sèttong bârna. Sèpat kareddhâp ghella' kappra èyokor ngangghuy skala (otabâ dhâk-onḍhâk) terrang – sampè' – petteng. Dâlem ca'-oca'an rè-sa'arèna, cora' bârna sè ècamporè celleng otabâ bu-abu, èkoca'aghi roḍebbâ (=rona) otaba soremma bârna.

Kènthel (= *kepekatan*, otabâ *purity* ca'èpon orèng Inggris) aropa'aghi sèttong okoran kasokla'an, otabâ bânnya'na camporan sè èghânḍhu' sèttong bârna. Kakènthellan palèng tèngghi—sabâb lakar ta' tacampor sareng bârna laènnèpon—bisa èpangghi'i neng è dâlem bârnana dâng-andâng è langngè'. Kadhiyâ sè ampon lumra èkaonèngè, na-bârna sè èbhâbbhâr dâng-andâng ghella' katon mara lapèsan-lapèsan mèra, kalak, konèng, bhiru, bâlâu, nêla, bân bungo. Saterrossa parlo èkaghâli jhâ' camporan sareng bârna laèn bhâkal ngobâ kakatonanna sèttong bârna. Camporan sèttong bârna kalabân potè bhâkal mapellay bârna ghellâ', sampè' nyamana lajhunè parlo ètambâi katerrangan ngoḍâ atabâ pocet. Sabhâligghâ, manabi sè ècamporaghi celleng otabâ bu-abu, bârnana bhâkal èparòḍep, sampè' nyamana kodhu ngangghuy katerrangan towa otabâ kènthel. Bâḍâna cem-macemma camporan bhuru lakar pasthè bhâkal matoron nilai kakènthellanna bârna.

Manabi mètânè pat-sèpat sè ngator otabâ nantowaghi na-bârna ghellâ', pas cè' palasdhâna jha' matana manossa lakar ghâmpang adhâ-bhidhâ'aghi bârna. Manabi kalerressan negghu' sèttong ranca'na men-tamennan petthèdhân akadhi puring, kanyata'an panèka ghâmpang èsaksèyagi. Jumlaèpon macemma bârna sè bisa èbhidhâ'aghi bânne pèra' aèbuwân otabâ ajuta'an, sabâb ampon bâḍâ panalèktèghân ngangghuy komputer sè mangghi'i jhâ'

bânnya'na macemma bârna panèka bisa sampè' amilyaran. Nangèng aponapa ma' na-bârna sè talèbât bânnya'na macemma bhuru cè' rangrangnga dhâddhi bahan dhâ-kandhâ rè-sa'arèna è masyarakat Indonèsia (tantona tamaso' orèng Madhurâ)? Kanyata'an panèka talèbât bidhâna manabi èbhânḍhingngaghi sareng kabâḍâ'anna è râ-naghârâ sè èkennengngè sa-bhângsa Èropa.

Ropana alam sakobengnga orèng Indonèsia talèbât raket apakèt sampè' dhâddhi kanca kènthel, pa'anabhâna ngabhiru salanjhângnga taon, sampè' ta' katon bânnya'na kadhâddhiyân abâ-obâna. Ju-kajuwâna bân bhud-ombhudhân rangrang akembhâng, dhâddhi ngorangè kasempadhân bisa ngatèla'è bârna laèn. Polana naghârâna anḍi' empa' macem mosèm, orèng Èropa cè' segghuddhâ nyaksèyaghi abâ-obâna bârmana pa'anabhân alamna. È mosèm salju sè talèbât cellebbhâ, kabânnya'an ju-kajuwâna ghunḍul ta' aḍâun sama sakalè. Kabâḍâ'anna talèbât masossa atèna orèng bânnya', sampè' paḍâ'an males otabâ ta' patè bângal kalowar compo'na manabi ta' parlo ongghu. Nalèka hâwâ molaè abâk anga', bu-tombuwân pas rampa abhâreng ngabidhi nyclbhi' ḍâunna, ḍâ'-aḍâ'na konèng mara jhânor, tapè pas lekkas molaè aobâ sampè' ḍi-budina katon ngabhiru sadhâjâ. No'-mano' sè ana-bârna jhughân buluna, molaè rammè ngacèthot nyarè pasangan ka'annghuy ngangghi' lèbunna kennengnganna atellor tor arabât buḍu'na. Saamponna ḍâteng mosèm panas, è man-ka'imman ombhud sarta rebbhâ samè makalowar otabâ matombu bhâng-kembhângnga sè lajhu mekkar cè' ana-bârmana, sè ḍi-budina pas terros dhâddhi buwâ. Sabâtara bâkto sa'amponna, angèn cellep molaè nyebbhu', sè andhâddhiyâgghi un-ḍâunan sè ampon towa molaè ngakonèng, bid-abidhân lajhu semmo soklat, pas kerrèng sarta terros ronto kakabbhi. Pangghibât segghuddhâ

abâ-obâna kabâdâ'ân ghâpanêka, sê êkancaê kalabân ab-obâna bârna abâk dhâdhâghân, serrèng êkarasan rê-sa'arèna sareng orèng bânnya' è sakobhengnga. Sâdhâjâ kadhâddhiyân panêka apangghibât padâ'ân parlo aberri' nyama ka na-bârna sê talèbât bânnya'na bhuru. Dâri ghâpanêka Sa-Bhâsa Inggris, Prancis, Bâlândhâ sareng ên-laènna pas ghâdhuwân sampê' pettongatosan nyamana bârna, ètèmbhâng sareng Bhâsa Indonesia sê pèra' apangrasa parlo abidhâ'aghi duratosan nyamana bârna. Prandhinèng nyamana bârna sê èka'andi' Bhâsa Madhura ta' dâpa' saghâmè'.

Ghi' dhimèn bânnya' ahli bhângsa Éropa sê asallèpon ghâdhuwân pangèra jhâ' sa-bhângsa è Nusantara panêka ta' andi' rassa bârna, pangghaliyânna mèskèn parduli bhâsa, sarta ta' kobâsa mèkkèr hal-hal sê asèpat abstrak. Tapè di-budina angghebbhân kalèro ghâpanêka lajhu ècangnga' sareng para ahli bârâ' laènna. Ponapa polè sa'amponna èkaonnèngè jhâ' bhângsa Indonèsia sê kabuddhâjâ'anna soghi aghândhu' tradisi jhughân andi' angghebbhân sê têngghi takaè' sareng bârna. Bhâthèk Madhurâ talèbât rammè ana-bârnana, sarta cè' dâlemma panganghebbha ka hakèkat makna parlambangan bârnaèpon. Hal ghâpanêka cè' katarana ngennèngè bârnana mandirâ posaka mèra potè, sê ta' malolo èyartè'è kabângalan bân kasoccèyan jiwana bhângsana. Bârna mèra potè sê èghândhu' sèrè pèngang manabi èkaè'aghi sareng tradisi adhât lancèng alamar parabân (=peminangan) pas kennèng èghâbây tandhâ mongghu noddhuwâghi jhughâ kakowadhâna tangghung jawâb lalakè'an sarta kaèstowanna babinè'anna. Orèng Madhurâ nyaksèyaghi polè jhâ' bârna mèra potè karamat bhuru manabi asalameddhân ngangghuy tajhin katonna lebbi soklat bârnana sabâb sê èyangghuy tangghuli, sarta potèna abâk beddheng polana èbhâdhi dâri pathèna nyèyor sê èpalappaè. È kennengngan laèn pangaro

bhuddhâjâ bârâ' lakar molaè ègharâssa, polana rèng-orèng kottha bânnya' noro' pato ngangghuy bârna celleng mon parlo makaton rassa sossa abâlasungkawa. Nangèng saèstona ampon abid bhuddhâjâ lokal Batak, Minangkabau, bân Toraja samè ngangghèp jha'cellengnga bherrâs otabâ "teppong tabâr" panêka nanðhâ'aghi katarongghuwâna atè bân kasoccèyan sarta kasaktèyanna tèkad bân nèyaddhâ padâ'ân. Sapanêka jhugân è dâlem mèn-rammèn rakyat Madhurâ kappra èsaksèyaghi arasoghân kalambhi sono' babinè'an sê abârna lanon, sarta kèya pangangghuyya lalakè'anna sê aropa odheng mèra, calana tangghung, bân kalambhi komprang celleng acalèmodhân sê kancengnga ta' èpasang sopajâ katon kaos bhellâng mèra potèna.

Salaèn dâri ghâpanêka, sebbhudhan "bârna'an" aropa'aghi sèttong istilah bhâthèk ka'angghuy noddhuwâghi bânnya'na sarta acem-macemma bârna sê èkasennengngè masyarakat Madhurâ. Èyangghuyyâ bârna mèra khas mara dârâna ajâm, terros èpamasèttong moso pola, motif, bân ghuri' asli sê aghâsarè thèk-bhâthèk Madhurâ, sajanè makawat kanyalèndhâ'anna in-kain Madhurâ. Ètambâi polè kabângalanna nyabâ' jhuko' ennyat alangngoy asareng odâng bâlâu sarta bintang tasè' abârna mèra gincu è saghâra bu-abu kakonèngan, sajan makalonta noragghâ na-bârnana bhâthèk Madhurâ. Kabiysa'anna abhâthèk ta' mabi mal otabâ klad sajanè makaton bâtek tegghes, kasar, bân gherrâ sê cè' sajhâlâna moso karakter jhujhur saduhuna orèngnga.

È buku *Manusia Madura* (Rifai 2007) ampon èterrangngaghi sakadhârâ posisi tahap évolusi kamajhuwâna Bhâsa Madhurâ manabi èyokor ngangghuy nyamana sabellâs macem bârna dhâsar sê asèpat universal. Pakar antropologi bhuddhâjâ Brent Berlin & Paul Kay (1969) makalowar tèorina sê nerrangngaghi jhâ'

bannya'na, bân molaena otabâ rod-orodhâna macemma bârna dhâsar sê êka'andi' sadhâjâna sa-bhâsa è dunnya panêka, sajhâlân sareng kadhâddhiyân kamajhuwâna bhuddhâjâ informasi sarta komunikasi bhângsana bâng-sêbâng. Pagghunna otabâ ta' abâ-obâna pola ghilirân, sarta molaena nyamana bârna, bân bannya'na bârna bhuru è bâng-sêbângnga bhâsa pas êpadhâddhi dhâsar ka'angghuy agi-bâgi kellas kamajhuwânnèpon sa-bhâsa ghellâ' ka dâlem pètong tahapan, akadhi sê êbirjhi' è bâbâ panêka.

Tahap kapèng sètong kabilâng sê palèng primitif, sabâb bhâsana pèra' kennal otabâ andi' duwâ' macem bârna, èngghi panêka tèra' (sèyang, potè) bân pètong (malem, celleng); contona Bhâsa Wodo è Papua Nugini. Tahap kapèng duwâ' molaè kennal tello' bârna, dhaddhi salaenna potè bân celleng pas atambâ bârna mèra; mèsallaèpon Bhâsa Bantu è Kongo – Afrika. Tahap sê kapèng tello' andi' empa' bârna, sabab bhuru katamba'an bârna bhiru; contona Bhâsa Hononoik è Mindoro – Filipina. È tahap sê kapèng empa', bhâsana ghâdhuwân lèma macem bârna polana lajhu ètambâi konèng; contona Bhâsa Yunani Kona – Eropa. È tahap kapèng lèma' bhâsana andi' ennem bârna dhâsar sabâb ampon ollè tamba'an bâlâu; contona Bhâsa Masai – Sudan. Tahap kapèng ennem katambâ'an soklat dhâddhi lajhu andi' pètto' bârna; mèsallèpon Bhâsa Malayalam – India. Manabi sètong bhâsa katekkan ka tahap sê kapèng pètto', kamajhuwân évolusi tombuna lajhu èyangghep samporna polana ampon ghâdhuwân ballu' sampè' sabellas macem bârna dhâsar (kalabân tambâ'an bungo, ennyat, kalak, sarta bu-abu)

Kadhi ponapa posisina manabi tèori Berlin & Kay panêka èterrappaghi ka Bhâsa Madhurâ (sarta Jhâbâ, Sondhâ, Bhâli, Malaju)? Kadhiyâ sê ampon èkaonèngè kasabellâs bârna dhâsar (èngghi panêka potè, celleng, mèra, bhiru,

konèng, bâlâu, soklat, bungo, ennyat, kalak, bân bu-abu) ampon ghenâ' êka'andi' sareng Bhâsa Madhurâ. Nangèng bađa sètong ka'anèyan, èngghi panêka amarghâ dâri ghi' dhimèna orèng Madhurâ kalonta ngangghuy oca' bhiru ka'angghuy bârnana un-dâunan. Pangghibâtèpon orèng lowar pas lajhu segghut ngèra jhâ' oèng Madhurâ panêka buta bârna sabâb ta' bisa abhidhâ'aghi nyamana bârnana langngè' bân bârnana dâun. Saèstoèpon bisa, sabâb kabannya'an orèng Madhurâ onèng jhâ' bhiruna langngè' sama sakalè bannèyan, dhâddhi ce' ta' padana sareng bhiruna dâun. È bingkèng arè mus-kamus Bhâsa Madhurâ kodhu mamaso' lèmma *bhiru* (=bârnana dâun) sê bidhâ dâri lèmma *biru* (=bârnana langnge', sinonim bâlâu). Nangèng laku bannya' sa-bhâsa è dunnya sê tahabbhâ aenneng è bâbâna tahap kapèng empa', sadhâjâna ta' abidhâ'aghi duwâ' cora' bârna bhuru. Amarghâ aslina ètolès ngangghuy Bhâsa Yunani Kona, è dâlem *Parjânjhiyan Anyar* Alkètab tadâ' oca' biru/bâlâu. Parlo èkaonèngè jhâ'sajjheggghâ sabidhâk taon sê tapongkor ampon bannya' panalèktèghân sê sarojhu' jhâ' nyamana bârna biru panêka bannè serrebhân dâri Bhâsa Inggris *blue*, sabâb ropana bisa èrèkonstruksi dâri *bi[l]u* sa-bhâsa Proto-Austronesia. Dâri ghâpanêka bukuna Russel Jones (2008) *Loan-Words in Indonesian and Malay* ta' nyathet bârna biru bhuru è dâlem kompolanna oca' "ènjhaman".

Salaèn dari ghâpanêka Bhâsa Madhurâ ampon andi' nyamana na-bârna nêla, tellang, bân lorètèk sê kabilâng katon semmo bâlâu sê ampon abit èserrep dâri Bhâsa Bâlândhâ. Sapanêka jhughâ padâ sareng Sa-Bhâsa Jhâbâ, Sondhâ, Bhâli, sarta Malaju sê ampon sabellunna nyerrep nyamana barna soklat, Bhâsa Madhura lajhu noro' pato. Saèstona nyamana bârna soklat panêka pèra' dhâddhi tatengnger katarèmana posisi sètong bhâsa è tahap ennem. Nangèng

kalontana manèsan soklat è jhâman Hindia Bâlândhâ ropana pas nyeddhek ma-nyama asli bârna lokal kadhiyâ pèrang, pirang, pirau, dârâgem, soghâ bân èn-laenna. Dâri ghapanèka ollè dhaddhi Berlin & Kay (1969) abâk kalèro manabi ta' mamaso' Bhâsa Jhâbâ ka ghalimpo' è tahap ennem sabab ampon anđi' nyamana soklat sè èkaloppaè orèng. Tapè salèrana ngakowè jha' bânnya' sa-bhâsa è Nusantara panèka sè saèstona kabilâng bhâsa majhu sampè' èkennèng koca' sadhârâjhât sareng sa-bhâsa Indo-Èropa.

Akadhi sè ampon èkaonèngè, sajjheggâ taon 1972 Pamarènta Indonèsia sè èbakkèlè sareng Badan Bahasa ampon anèyat mamajhuwâ Bhâsa Indonèsia, antara laèn kalabân masoghi kosakatana. Ka'angghuy kaparlowan ghâpanèka dâ'-adâ'na pèra' istilah bidang ilmu asèlla serrebhân dâri bhâsa lowar naghârâ sè èpamaso', tapè molaè taon 1988 sapèlèyan sombher lokal oca' bân ongkabhân bhâsa dâerah sè katarèma ampon èponđhut jhughâ. Kadhiyâ sè èlaporraghi è majallah *Jokotolè* 12: 10 – 12. 2014, sombhângan awwâl Bhâsa Madhurâ ka'angghuy masoghi kosakata Bhâsa Indonesia ampon èmaso'aghi ka *Kamus Besar Bahasa Indonesia*. Tarèka panèka kantos samangkèn ghi' èterrossaghi, otamana sè sajhâlân sareng kaparlowan sè cè' takaè'na sareng kakhasanna buddhâjâ sè asèpat nasional.

Saamponna ngaghâli hal sakonè'na ma-nyamana bârna sè èka'anđi' Bhâsa Madhurâ, kadhi ponapa ra-kèra asèl sombhângan tarèka bhuru mongghu masoghi ma-nyamana bârna Bhâsa Indonèsia? È taon 1984 Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa ampon makalower *Daftar Istilah Warna* aèssè 212 ma-nyamana bârna Bhâsa Indonèsia sareng padanan Bhâsa Inggris, sè ampon èsarajuhu'i sareng Sidang Majelis Bahasa Indonèsia – Malaysia XVI è taon 1981. Samangkèn buku bhuru ghi' terros èpasamporna kalabân aberri' jhâjhârbâ'ân otabâ

artè'èpon bâng-sèbângnga nyamana bârna, sarta jhughân nambâi kakorangan sè ghi' èghârâssa kaparlowanna. Èpangghi'i jhâ' Bhâsa Madhurâ ghi' laku bisa nyombhâng ca'-oca' sè èkamaksod, akadhi nyamana bârna ompos (padanan *yellowish green* > dâri ompossa gedđhâng), kalak (padanan *reddish orange* > parèbhâsan nèng-konèngnga buwâna kalak tekka'a konèng ta' karaddhu), tellang (padanan *violet blue* > dâri parafrasa/rèkonstruksi kembhâng bungo celleng), pèra (padanan *orange-red* > dâri kapèthèng pèra sarta ra'-pèra'anna tellor), bân lorètèk (padanan *greenish glaucous* > dâri tellorra ètèk).

Sombher postaka

Berlin, B. & Kay, P. 1969. *Basic Color Terms*. Los Angeles: California University Press.

Jones, R. 2008. *Loan-Words in Indonesian and Malay*. Jakarta: KITLV dan Yayasan Obor.

Rifai, M.A. 1984. *Daftar Istilah Warna*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa.

Rifai, M.A. 1989. Red and white are not just Indonesian state colours. *Asian Pacific Culture* 42: 23 – 24.

Rifai, M.A. 2007. *Manusia Madura*. Yogyakarta: Pilar Media.

Rifai, M.A. 2014. Sombhânganna Bhâsa Madhurâ ka'angghuy kamajhuwâna Bhâsa Indonèsia. *Jokotolè* 12: 10 – 12.

Otang Tèngka ka Pa' Tabrani **(Sèttong Carèta Mongghu Kacong bân Cebbhing)**

Lukman Hakim AG.*

CARÈTA nèka ètolès malem Sennèn, tangghâl 9 April 2023 otabâ tangghâl 19 Powasa 1444 H. Èstona ampon abit sè èkanthanga, nangèng ghi' bhuru sempat. Èkanthang molaè pokol 22.50. Maskè ètojjuwâghi dâ' kacong tor cebbhing, pangarep bâdâ ghunana mongghu para maos è ka'dimma'a bisaos. Carèta sajhârna'na sapanèka:

Kacong bân Cebbhing, bâ'na kabbhi kodhu asokkor bisa mella' atemmo tèra', rèmbi' dâri èbhuna jhujhuk atemmo dhunnya. Ta' malarat nyanggherrâ' ora'. Sè ngakana karè nyendu', sè ngènomma karè nongtang, sè mandiyâ karè asèram. Aèng ta' usa nyello' bân ta' èmo' mèkol peltèng sè èghâttong ngangghuy salang. Sè ajhâjhâna karè

naðâ tanang. Pèssè la bâdâ, ta' usa alako ambhâ' patè abhâlângajâ sabellunna.

Pabânnya' asokkor, oðî' la senneng. Palèng ghun nangès sakejjhâ' polana ta' lajhu èparèng mon bâ'na ta-mènta. Ta' èparèng bânne polana rama bân èbhû bârikkèng. Sèngko' bân èbhuna ghun terro bâ'na kabbhi dhâddhi orèng sè ta' lamès bân bisa nyegghâ ma' ta' atabu' berdhâ. Rama bân èbhû nèser ka bâ'na kabbhi.

Kacong bân Cebbhing, lambâ' orèng oðî' malarat. Terro ngakan bân ngènom kodhu èyampet. Apapolè ghi' èmo' bân panjhâjhâ sè maksa bângaseppo ka'angghuy aperrang. Satèya la nyaman. Naghârâ Indonesia la mardhika. Pa'

Karno bân Pa' Hatta anyata'aghi jha' naghârâ arêya mardhika taon 1945. Indonesia sê kadhâddhiyân dâri bânnya' bhângsa bisa akor kalabân nekkem jhimat anyama Pancasila.

Bânnya' bhângsa bânnya' bhâsa. Bâdâ Madhurâ, Jhâbâ, Malaju, Sondhâ, Betawi, Minang, Bhâli, Manḍhâr, bân bânnya' sê laenna. Maskê amacem bhângsa bânnya' bhâsa bisa oḍi' rokon bân atong è Naghârâ Indonesia.

Ka'angghuy bisa mardhika, para bângaseppo abhillâi naghârâ atarong nyabâ alabân Bâlândhâ bân Jeppang. Salaèn aperrang bhâdhân, bânnya' sê abhillâi naghârâ rêya kalâbân pekkêran otabâ otek. Sala sêttongnga bâdâ orèng moljâ sê asmana M. Tabrani. Bâ'na tao sapa M. Tabrani jârêya?

Asmana pajhât katon orèng Jhâbâ, polana mon jhilâna orèng Madhurâ pastê nyambhât Tapprani. Ongghuna jârêya orèng Madhurâ. Salêrana M. Tabrani rêya bhâbbhâr è Mekkasana 10 Oktober 1904, abit sabellunna Indonesia mardhika.

Kacong bân Cebbhing, bâ'na kodhu tao ka Pa' M. Tabrani arêya. Sabâb, sêngko' bân ba'na kabbhi anḍi' otang têngka mongghu pottrana Bhuppa' M. Soerowitjitro sareng Èbhu Siti Aminahjârêya.

Pa' Tabrani bhâbbhâr è Mekkasana. Ghi' anom ngèrèng ramana ka Pakong bân ka Katapang, Sampang. Sabellunna omor nemtaon, Pa' Tabrani abâli ka Mekkasana. Bâkto jârêya Pa' Tabrani êkapolong kaèna sê asmana Kê Danuasmoro, ramana Siti Aminah, èbhuna Pa' Tabrani.

Pa' Tabrani ngabidhi asakola è HIS sê èrèngkes dâri bhâsa Bâlândhâ *Hollandsch Inlandsche School*. HIS rêya sakola'an jhâman Bâlândhâ. Jhâ' sênga satêya SD (*sekolah dasar*) otabâ MI (*madrasah ibtidaiyah*), otabâ dhullu bâdâ SR (*sekolah rakyat*). Samarèna dâri HIS, Pa'

Tabrani materros sakola'anna ka Sorbhâjâ. È Sorbhâjâ maso' MULO (*meer uitgebreid lager onderwijs*), jhâ' sênga satêya SMP (*sekolah menengah pertama*) otabâ MTs (*madrasah tsanawiyah*). Molaè asakola è MULO rêya agâbung ka organisasi ngangodâdhân sê anyama Jong Java.

Na, è bâkto MULO rêya Pa' Tabrani la ngaghungè pamangghi otabâ ngen-angen Indonesia mardhika. Pamangghi jârêya terros èsarbhu bân èbhuthok kalabân cara bhâjheng ajhâr. Salulussa MULO, pas nerrossaghi ka AMS (*algemene metddelbare school*) sê bâdâ è Bândung, Jhâbâ Bârâ'. Bâkto jârêya Tabrani maso' *Oerder der Dienaren van Indie* otabâ *Dienaar Indie*. Dâri ra-kêra 50 angghuta coma Pa' Tabrani sê ollè èdhi ngangghuy tambâân DI è buḍina asmana.

Dâri AMS Bândung, Pa' Tabrani terros ka Osvia (*opleiding school voor inlandsche ambtenaren*) Sêrang, sakola'an mongghu calon pongghâbâ. Satêya Sêrang maso' Bântên. Saterrossa abâli ka Bândung, maso' Osvia.

Kacong bân Cebbhing, parlo bâ'na tao jhâ' Pa' Tabrani rêya lèbur nyerrat. Serradhâna kalowar è majalla, èbâca bânnya' orèng. Salaèn asakola, salêrana Pa' Tabrani dhâddhi wartawan. Lèbât lalampanna sê paḍâna ramana bâ'na reya, Pa' Tabrani terros nyerrat pamanggi-pamanggina. Pa' Tabrani nyepowè bânnya' *media* è jhâman. Sala sêttongnga pamangghi bâb bhâsa Indonesia sê kalonta kantos satêya.

Taon 1926 Pa' Tabrani nyepowè pasêmowan aghung sê anyama Kongres Pemuda. Papanghiyân arêya sê ngasèllaghi *Sumpah Pemuda* otabâ Sompana Ngangodâdhân. Otang têngka sê èmaksod rama ghellâ' iyâ arêya, Pa' Tabrani sê nganghungè pamangghi jhâ' bhângsa Indonesia kodhu ghâdhuwân sêttong bhâsa sê èssebbhut bhâsa Indonesia. Arêya mênangka èssèna Sompana Ngangodâdhân sê kapèng tello'.

Nangèng, pamangghi jârèya ta' laju èsaro'i sareng ngangodâdhân sè laèn. Pramèla dâri jârèya Sompana Ngangodâdhân bhuru èssa'aghi taon 1928 sè kantos satèya kalonta kalabân *Hari Sumpah Pemuda*.

Dâri Indonesia, Pa' Tabrani terros mèyos ka naghârâ Êropa ka'angghuy nambâi èlmona bâb wartawan bân sorat kabhâr. Pa' Tabrani nojjhu ka Bâlândhâ bân Jèrman. Bâkto bâdâ è naghârâ manca nyerrat buku abhâsa Bâlândhâ sè abhul-ombhul *Ons Wapen*. Salaèn jârèya, bâkto bâdâ è lowar, salèrana jhughân nyerrat ka'angghuy sorat kabhâr è Indonesia.

Sarabuna ka Indonesia, Pa' Tabrani toron ka Madhurâ. Salèrana pas maddhek sakola'an anyama *Sekolah Kita* bân sorat kabhâr *Sekolah Kita* è Mekkasana. Pa' Tabrani toman dâddhi angghuta *Dewan Kabupaten Mekkasana* tor angghuta *Dewan Provinsi Jawa Timur*. Salèrana jhughân toman nyepowè *Persatoean Djoernalis Asia* bân *Persatoean Djoernalis Indonesia* (Perdi). Salaèn jârèya toman nyepowè partai politik bân pabrik Coca Cola.

Pa' Tabrani ngangghungè raji Èbhu Seti Rahayu sareng Èbhu Siti Sumini. Pottra tor pottrèna dhâddhi orèng moljâ. Taon 1978 nyerrat buku sè acarèta parjhâlânnanna molaè ghi' anom. Buku sè èpakalowar Aqua Prèss 1979 jârèya abhul-ombhul *Anak Nakal Banyak Akal*. Pa' Tabrani sèdhâ 12 Januari 1984. Makamma bâdâ è Tanah Kusir, Jâkarta.

Kacong bân Cebbhing, arapa Rama ma' acarèta Pa' Tabrani? Ènga' ka dhâbuna Rama ghella', sèngko' bân ba'na rèya kabbhi andi' otang têngka ka Pa' Tabrani. Sabâb, salèrana bisa ngèkèt bhângsa Indonesia sè amacem bârna bân bhângsa rèya kalabân bhâsa, iyâ arèya sèttong bhâsa Indonesia.

Kalabân pamangghina Pa' Tabrani, orèng sè laèn suku bisa rokon atong odi' apolong. Rèng

Madhurâ sè odi'na padâna bujâ, bisa ghu'-tegghu' sabbhu' è bhân-sabbhân poncana bhumè. Odi' sè padâna arèya kodhu èsokkorè bân kodhu' ènga' ka Pa' Tabrani sè nyambhughel bhângsa kalabân sèttong bhâsa, bhâsa Indonesia.

Kacong bân Cebbhing, Rama masènga'a, rèng Madhurâ andi' cap-ocabhân bhâsa nantowaghi bhângsa. Ghi'-ghighi' bân angghuy cap-ocabhân jârèya. Carana, mènangka orèng Madhurâ kodhu abhâsa Madhurâ mon abhânta padâ orèng Madhurâna. Jhâ' loppaè ka'angghuy ngangghuy ondhâgghâ bhâsa ma' ètemmo' konco' bhungkèlla sè atatakrama.

Kalamon abhânta so orèng suku laèn sè padâ Indonesiana ngangghuy bhâsa Indonesia. Arèya parlo ka'angghuy ajâgâ buttona bhângsa Indonesia. Sala sèttong dhasar arapa bhângsa Indonesia bisa mardhika polana manyèttong karep, nèyat, tor bhâsa sè pas èsompoghel kalabân bhâsa Indonesia. Bâ'na kabbhi kodhu lèbur ngangghuy bhâsa Indonesia, bânne dhâddhi rèng manca è naghârâna dhibi'. Ca'na sè Trigatra Bangun Bahasa, bhâsa Indonesia padhâddhi sè otama, pertè bhâsa *daerah*, bân kowasaè bhâsa manca. Sènga' ya, Rama masènga'a, jhâ' atokaran ma' ta' apencaran bân akalarkaran.

Rassana cokop sajârèya carèta malem satèya. Sambhung laèn bâkto kalabân carèta sè bhidhâ. Jhâ' loppa asokkor, Cong, Bhing.

Sapanèka carètana Pa' Tabrani mongghu kacong tor cebbhing. Pojhi sokkor bisa totok kantos akhèr pokol 00.10 arè Sennèn, 10 April 2023. Ropana sè ju'-toju' sambhi nolès kosè alèngka arè. Salam. (*)

*)Wartawan Jawa Pos Radar Madura

Nangèng, pamangghi jârèya ta' laju èsaro'i sareng ngangodâdhân sè laèn. Pramèla dâri jârèya Sompana Ngangodâdhân bhuru èssa'aghi taon 1928 sè kantos satèya kalonta kalabân *Hari Sumpah Pemuda*.

Dâri Indonesia, Pa' Tabrani terros mèyos ka naghârâ Êropa ka'angghuy nambâi èlmona bâb wartawan bân sorat kabhâr. Pa' Tabrani nojjhu ka Bâlândhâ bân Jèrman. Bâkto bâdâ è naghârâ manca nyerrat buku abhâsa Bâlândhâ sè abhul-ombhul *Ons Wapen*. Salaèn jârèya, bâkto bâdâ è lowar, salèrana jhughân nyerrat ka'angghuy sorat kabhâr è Indonesia.

Sarabuna ka Indonesia, Pa' Tabrani toron ka Madhurâ. Salèrana pas maddhek sakola'an anyama *Sekolah Kita* bân sorat kabhâr *Sekolah Kita* è Mekkasas. Pa' Tabrani toman dâddhi angghuta *Dewan Kabupaten Mekkasas* tor angghuta *Dewan Provinsi Jawa Timur*. Salèrana jhughân toman nyepowè *Persatoean Djoernalis Asia* bân *Persatoean Djoernalis Indonesia* (Perdi). Salaèn jârèya toman nyepowè partai politik bân pabrik Coca Cola.

Pa' Tabrani nganghungè raji Èbhu Seti Rahayu sareng Èbhu Siti Sumini. Pottra tor pottrèna dhâddhi orèng moljâ. Taon 1978 nyerrat buku sè acarèta parjhâlannanna molaè ghi' anom. Buku sè èpakalowar Aqua Prèss 1979 jârèya abhul-ombhul *Anak Nakal Banyak Akal*. Pa' Tabrani sèdhâ 12 Januari 1984. Makamma bâdâ è Tanah Kusir, Jâkarta.

Kacong bân Cebbhing, arapa Rama ma' acarèta Pa' Tabrani? Ènga' ka dhâbuna Rama ghella', sèngko' bân ba'na rèya kabbhi andi' otang têngka ka Pa' Tabrani. Sabâb, salèrana bisa ngèkèt bhângsa Indonesia sè amacem bârna bân bhângsa rèya kalabân bhâsa, iyâ arèya sèttong bhâsa Indonesia.

Kalabân pamangghina Pa' Tabrani, orèng sè laèn suku bisa rokon atong odi' apolong. Rèng

Madhurâ sè odi'na padâna bujâ, bisa ghu'-tegghu' sabbhu' è bhân-sabbhân poncana bhumè. Odi' sè padâna arèya kodhu èsokkorè bân kodhu' ènga' ka Pa' Tabrani sè nyambhughel bhângsa kalabân sèttong bhâsa, bhâsa Indonesia.

Kacong bân Cebbhing, Rama masènga'a, rèng Madhurâ andi' cap-ocabhân bhâsa nantowaghi bhângsa. Ghi'-ghighi' bân angghuy cap-ocabhân jârèya. Carana, mènangka orèng Madhurâ kodhu abhâsa Madhurâa mon abhânta padâ orèng Madhurâna. Jhâ' loppaè ka'angghuy ngangghuy ondhâgghâ bhâsa ma' ètemmo' konco' bhungkèlla sè atatakrama.

Kalamon abhânta so orèng suku laèn sè padâ Indonesiana ngangghuy bhâsa Indonesia. Arèya parlo ka'angghuy ajâgâ buttona bhângsa Indonesia. Sala sèttong dhasar arapa bhângsa Indonesia bisa mardhika polana manyèttong karep, nèyat, tor bhâsa sè pas èsompoghel kalabân bhâsa Indonesia. Bâ'na kabbhi kodhu lèbur ngangghuy bhâsa Indonesia, bânne dhâddhi rèng manca è naghârâna dhibi'. Ca'na sè Trigatra Bangun Bahasa, bhâsa Indonesia padhâddhi sè otama, pertè bhâsa *daerah*, bân kowasaè bhâsa manca. Sènga' ya, Rama masènga'a, jhâ' atokaran ma' ta' apencaran bân akalarkaran.

Rassana cokop sajârèya carèta malem satèya. Sambhung laèn bâkto kalabân carèta sè bhidhâ. Jhâ' loppa asokkor, Cong, Bhing.

Sapanèka carètana Pa' Tabrani mongghu kacong tor cebbhing. Pojhi sokkor bisa totok kantos akhèr pokol 00.10 arè Sennèn, 10 April 2023. Ropana sè ju'-toju' sambhi nolès kosè alèngka arè. Salam. (*)

*)Wartawan Jawa Pos Radar Madura

PASÈSÈR RONGKANG SÈ ÈNDHÂ TOR JUNÈL

Angghidhân : Harkoni Madhurâ

Polo Madhurâ aghâdhuwân bânnya' pa'anabhân sê bisa èsepperrè wisatawan, asabâb letak geografis Polo Madhurâ bâdâ è Laut Jawa sê madhâddhi polo panêka aghâdhuwân bânnya' pa'anabhân pasèsèr asrè, sala sèttongnga èngghi panêka Pasèsèr Rongkang.

 Pasèsèr kasebbhut bâdâ neng è tèmorra Ghâlâdhâk Suramadu, lerresèpon è dhisa Kwanyar Bârâ', Kacamadhân Kwanyar, Kabhupatèn Bhângkalan, Madhurâ.

Para maos kodhu onèng Ka'angghuy nojjhu Pasèsèr Rongkang abâk malarat, kodhu ngastètè asabâb bâdâ pan-saponapan jhâlân sè gita' éyaspal tor alobâng jhughân bâdâ sè aropa tana. Ka'angghuy *wisatawan* sè mangkat dâri lowar Madhurâ, bâdâ 2 akses sè bisa ètoro'.

Sè nomer sètong, *para* wisatawan bisa nyabbrâng lêbat Palabbhuwân Kamal ngangghuy parao korang langkong 30 mennit ka'angghuy dâpa' ka Pasèsèr Rongkang . Sè nomer duwâ' aropa'aghi akses palèng ceppet sè bisa épèlè nojjhu Pasèsèr Rongkang èngghi panèka *taksi* dâri *Jembatan Suramadu*. Bhuto bâkto 15 mennit ka'angghuy dâpa' ka pasèsèr panèka asabâb jhâuna coma 5 km. Dhinèng jhâuna dâri kottha Bhângkalan ra-kèra 35 km. Duwâ' akses

panèka bisa èlèbâdhi kalabân tompangan ponapa bisaos. Tompangan *pribadi* otabâ tompangan *umum*. Manabi tompangan *bus mini* ongkossèpon Rp.5000 ropèya.

Pa'anabhân Pasèsèr Rongkang sala sètong *wisata alam* sè bânnya' éyèntarè orèng.

sabbhân arè pastè bâdâ orèng sè èntar ka engghun panèka. Bi-lebbi manabi panangghâlân mèra otabâ prèi. Pasèsèr Rongkang aghâdhuwân kaèndhâ'ân éyantarana to-bâto sè ajhijhir nèng salanjhângnga pasèsèr tor jhughân *bukit* sè aondhâk tèngghina korang lebbi 25 m neng attas *permukaan laut* . Nèng Pasèsèr panèka ngabhiru sareng ka'-bhungka'an , dhinèng beddhina bânnya' katotobhân bâto. Èsebbhut

Pasèsèr Rongkang amarghâ to-bâto tor karang sè alobâng nêng sakojhur pasèsèr panèka. Bato panèka mênangka hasèl dâri *proses alami* engghi panèka *abrasi* aèng tasè'. To-bâto jhughân acok-racok dâri nè-kènè' kantos raja. Cuaca nengengghun panèka cokop panas bâkto sèyang, namong manabi malem bhâkal èangka'è paanabhân lowar biyasa èndhâ tor akasambu'. Amarghâ ghilabbhâ sonar lampu pal-kapal sè alajâr neng sellat Madhurâ dhâddhi pa'anabhân sè masenneng atè. Tampèyassa pu-lampu sè alap-kellip dâri kottha Sorbhâjâ tor Ghâlâdhâk Suramadu ka aèng tasè' nambâ kaèndhâ'ân saèngghâ makapèncot jhibâ raghâ.

Manabi para maos akalênjârâ ka Pasèsèr Rongkang saèna ngangguy tètèyan amarghâ to-bâto sèbâdâ èka'dinto maloka soko. Èngghun panèka samangkèn dhâddhi sèttong pa'anabhân sè rammè èkalênjârè orèng. Bânnè ghun coma rèng Madhurâ, namong rèng orèng lowar Madhurâ. Hal sè bisa èkaollè manabi akalênjâr ka engghun panèka amarghâ pa'anabhâna *romantic*, èndhâ tor *syahdu*. Jhughân cocok manabi pas èpadhâddhi kennengngan ka'angghuy *bulan madu* karana bânnya' *hotel* nêng sakobengnga. Torè rencana'aghi notobhân otabâ panangghâlân mèra akalênjâr sareng kalowarga otabâ ca-kanca arombongan ka Pasèsèr sè èndhâ tor junèl panèka.

Ju Santrè Taonan

(Supriyadi*)

Samarèna abhâjâng Isa' ustadâh Muhlisu èntar ka kamarra pangurus pondhuk kaangghuy abhâk-rembhâk parkara santrè sè anyama Ju sè ta' toman atoro' ka atoranna pondhuk. Ella lèma taon mondhuk pagghun bâdâ è kellas sèttong.

Muhlisu : "Assalamualaikum!"
 Para Pangurus : "Waalaikum Salam!"
 (sarampak)

Muhlisu : "Kadhi napa nèka Ba'? Ju nèka ta'aobâ sakalè?"

Para Pangurus : "Atorraghi ka Nyaè bhâi Ba', bâ'-abâ' la ta'empan!"

Para Pangurus : "Èngghi atorraghi ka Nyaè sakalè Ba'."

Kalagghuwâna samarèna abhâjâng Asar Muhlisu acabis ka Nyaè kalabân rassa mangmang, tako', bân salaènna. Kateppa'an Nyaè alèngghi neng è kalèngghiyanèpon.

- Muhliso : "Ka'dinto Nyaè."
- Nyaè : "Apa Muhliso?"
- Muhliso : "Abdhina aghâdhuwân pamator Nyaè."
- Nyaè : "Apa?"
- Muhliso : "Ka'dinto Ju ampon lèma taon mondruk Nyaè, pagghun bâdâ è kèllas sèttong tor ta'mèrèngngaghi pangurus!"
- Nyaè : "Aḍḍu mè' dâ'iyâ, pola kèng ta' toman èbâlâi bi' sèdâ, ta' èro'aro?"
- Muhliso : "Ampon Nyaè."
- Nyaè : "Olok Ju jiya!"
- Muhliso : "Èngghi, ka'dinto Nyaè." (Muhliso marèngngaghi tompo'an sorat)
- Nyaè : "Apa jiya Muhliso?"
- Muhliso : "Ka'dinto sorat dâri orèng seppona Ju sè ta' èparèngngaghi kaangghuy ta' aganggu pangajhârânnèpon Nyaè."
- Nyaè : "Ya la, olok Ju jiya!"
- Muhliso : "Èngghi!"

Arè sè abâk ma'ar bân sonarra abâk kaemmasan nyo'bul lèbât candilâ bân labâng kamar C1 kennengnganna Ju toju' ajârukkong è paddhuna kamar. Ju ngèding têngka'en soko sè la cè' tengngenna ajhâlân ka labângnga kamar. Ju kadhibi' è kamarra bân ca-kanca laènna asakola madrasah. Ju la biyasa ngèdingaghi caca bân ta' toman aromasa têngka' ghellâ' abâk berrâ' bân mangètek ka atèna!

- Muhliso : "Ju, anapa sampèyan mè' ta' ajâma'ah. Ta' asakola."

- Ju : "Sengkah" (jawâb Ju samettona)
- Muhliso : "Ba, mè' ajâwâb sanèka sampèyan Ju, jhâ' kulâ atanya der-bhendèr?"
- Ju : (Toju', aliyep ta' acaca)
- Muhliso : Torè ngèrèng kulâ, sampèyan èdhikanè Nyaè.

Ju takerjhât ngèding abâ'en èdhikanè Nyaè. Sonarra arè rassana ènga' nyoddhu' ka dâdâna dhâlâ abâk malarat sè anyabâ'â. Kalabân kepaksa Ju noro' buntè' ustadh Muhliso dâ' ka kalèngghiyâna Nyaè.

- Muhliso : "Ka'dinto, Nyaè"
- Nyaè : "Ya la, kassa sèdâ Muhliso"
- Muhliso : "Èngghi!"
- Nyaè : "Toju' Ju!"
- Ju : "Èngghi." (Sowara abâk berrâ')
- Nyaè : "Ju, sèdâ arapa mè' pas ta' toman atoro' ka pangurus bân ustadh?"

Ju ghun toju' asèmpo nondu' ta' metto oca' bân sel-mosel ghârighi'en tanangnga. Atèna ngètek bâ rassana sowarana Nyaè sè ta' patè lanyèng akantha ghâludruk sè namper atèna.

- Nyaè : "Ju, sèdâ èpaambuwa' mon ta' aobâ, bi' engko' èpabâliyâ ka orèng towana."

Aèng matana Ju ngarembeng bân nyongop è konco'en matana sè morka'. Atèna la deg-gâdegghân amarghâ Nyaè aḍhâbu jhâ' abâ'en èpaambuwa'. Rassa nèser ka Embu' bân Eppa'en sè la marajâ bân abhântèng tolang kaangghuy mamondruk abâ'en.

- Nyaè : "Ya' Ju, bâca arèya sorat sataon dâri orèng towana sèdâ sè ta' èbâghi polana tako' aganggu sèdâ. Para ustadh

ngarep abâ'en ma'lè aobâ, tapè pagghun taḍâ' ollèna (Satompo' sorat èparèngngaghi moso Nyaè ka Ju).

Ju narèma sorat ghellâ' bân dhuli èbâca, Nyaè ngabâs mowana Ju acora' hoso' mâca sorat sè satompo'an. Sorat sè ḍâ'-aḍâ' èbukka'. Ju nangès, nyapcap aèng matana, sorat kaḍuwâ' Ju mèsèm. Nyaè sè ngabâs aromasa bhingong, ḍâri pèttong polo sorat sè èbukka' Ju nangès, aghellâ', mèsèm, bân nangès. Ahèrra samarèna Ju mâca sorat, Nyaè marèksanè.

Nyaè : "Ju, sèḍâ arapa mâca sorat mè' pas nangès, mèsèm, aghellâ', mèsèm pas nangès polè?"

Ju : "Sè ḍâ'-aḍâ' Nyaè, Embu' panèka nanya'aghi kabhâr abdhina tor acarèta jhâ' sapèna Èppa'na panèka matè tor sè èkèrèmmaghina ka abdhina nyambhut ka paman. Sorat sè kaḍuwâ' Embu' acarèta ḍhâbuna rèng-orèng Eppa' panèka katon tamba ngoḍâ bâkto segghut ollè bânnya' jhuko' bâkto majâng bân ngennèng arisân. Abdhina nangès polè amarghâ karèna obâng arisân sè sabellunna èlang tor...."

Sakabbhinna èssèna sorat ècarèta'aghi kalabân lancar ta' ghâ'-tapalghâ' sakalè. Nyaè takerjhât. Mè' bisa na'-kana' sè lèma taon monḍhuk sakabbhinna pangajhârân taḍâ' cekka', apalan taḍâ' sè apalla tapè mâca sorat satompo'an èyatorraghi kalabân jhejjher.

Nyaè : "Ghâllu' ra Ju, sèḍâ rèya mè' bisa nyarèta'aghi èssèna sorat sanya'-bânnya'en kalabân jhejjher sè ghi' bhuru èbâca?"

Ju : "Sorat panèka ḍâri orèng seppo abdhina, Nyaè. Abdhina èsto ka rèng seppo abdhina."

Nyaè : "Ḍâ' iyâ Ju, mon sèḍâ laku èsto ka rèng

towana bi' engko' sèḍâ èberri'âna bâkto samènggu kaangghuy mâca kètab sè ḍâgghi' èbâghiyâ ka Muhliso. Tapè sèḍâ mâca kètab ghella' ajhâri pateppa' kodhu andi' rassa bhunga bân èsto ènga' èstona abâ'en ka orèng towana. Karana mon sèḍâ èsto InsaAllah kètab ghellâ' paḍâna mâca sorat ghi' bhuru. Tapè sèḍâ asapora ghâllu ḍâ' para ustadâh sabellunna ajhâr. Ollè samènggu sèḍâ pas abâli polè ka engko'."

Ju atoro' ḍhâbuna Nyaè, asapora ka para ustadâh bân narèma pan-bârâmpan kètab ḍâri ustadâh Muhliso sè ḍâlem bâkto lèma arè Ju la hatam bân apal sadhâjâ kètab sè èparèng Nyaè. Bânne ghun kètab sè èparèng Nyaè, tapè ḍâlem samènggu bânnya' kètab èbâca tor cekka', èkaènga'. Ḍâlem papangghiyân sè ètantowaghi sareng Nyaè, Ju dhuli èyangka' ḍhâddhi kabulâ amarghâ kalaban cara èsto, Ju ḍhâddhi santrè sè palèng lekkas apal kètab bân èparèng ghâmpang ajhâr. Ḍâri santrè taonan, Ju è buḍi arè ḍhâddhi orèng moljâ bân ḍhâddhi Nyaè sè segghut èyonjhâng pangajhiyân kaangghuy aberri' ceramah bân amotivasi para santrè bân orèng binè'.

Saka'ḍinto "Lakon" ḍâri bhâdhân kaulâ;

*Supriyadi, Ghuru Bhâsa Indonèsia neng SMK bân SMPsi Darul ulum II Al-Wahidiyah (Ponḍhuk Ghersempal, Ombhen, Sampan)

Malar moghâ kèngèngnga nombuwaghi rassa èsto kaangghuy nyarè èlmo mongghu ḍâ' para ngangodâdhân hosossèpon sadhâjâ manossa kaangghuy ta' ghâmpang tobuk nèmbâ èlmo.

Nyabâ Tabuwâng

Serradhân: Tarmidzi Ansory*

Ghâmbhâr baliho è pèngghir jhâlân acar-caran, pangabâsân soca sadhâjâ bhâdhi terro mennang. Bânnya' jhânjhi sè èyombhâr, akadhi kapo' saghârâ santa' èlang sakaḍḍhebbhân. Okoranna cem-macem, bârna mèra, konèng, bhiru, bungo, potè, celleng, ghenna' so orèngnga. Ḍâri nomor sèttong sampè' bellasân, sadhâjâna kompak oca'na ngabdhiyâ ka maghârsarè Morlèkè tor sakobhengnga. Pramèla panèka ampon biyasa kalowar ḍhing para' pèlèyan, kaangghuy ngaposè otabâ arayu maghârsarè sakalembheng.

Aldi : "Para' pèlèyan la Nom, bârâmma kabaḍâ'ân è dhisa Morlèkè?" kèrana, sapa sè sowarana ongghul?

Fadil: (Ngèḍingngaghi sambî aroko' tol-settolan). "Aḍḍuh, ella cong satèya rèya cora' abâk berrâ' maskè karo abhânta parkara pèlèyan".

Aldi: (Taghârjhâ' sambî ngosso ḍâḍâ). "Ma' ḍâ' iyâ Nom, jhâ' taon rèya karo

pèlèyan ḌPR, Bhupati, so Prèsidèn rowa Nom".

Fadil: Iyâ, pajhât Cong, tapè bâri'enna è dhisa Nongkonḍur bâḍâ sè la aperrèyan. Pèlèyan taon satèya orèng bânnya' sè petteng atèna Cong.

Aldi: Mon ḍâ'iyâ, torè Nom è dhisa Morlèkè bân Bârâ' Lèkè rèya padhâddhi aman, mon parlo jhâ' sampè' dhisa lowar ngèḍing kaghriḍuwân sè kaḍhâng ngèbâ tokar.

Fadil: "Mon ḍâ' iyâ, sèngko' saroju', coma abâk berrâ'. Mon ghi' bâḍâ Mat Solar bân Mat Kohar cora' ghriḍuwâ polè pèlèyan è ḍinna'.

Aldi: "Abbâ, ma' bisa ḍâ' iyâ, bârâmma carètana Nom?". (sambî ngoḍi'i sapèḍa bravona).

Fadil: Pèlèyan jhung aḍâ'ân bâ'en ghi' ta' lulus kuliyah, sèngko' sampè' matè'èn ana'buwana Mat Solar Cong!. (ghâgghâr aèng matana).

Aldi: "Astgfirulla, naudzubilla min dzalik".
Ongghuna bân Nom iya' tang bulu
kolè' marombhung kabbhi.

Fadil: Iyâ Cong! sèngko' rèya abâlâ apa
bâḍâna, dhâddhi, sabbhân rèya
sèngko' neggu' Nom Febrina rowa kè'
sè adaftar neng ḍapil 3.

Aldi: "Lajhu, bârâmma katerrosân carètana
Nom?" (toron polè matè'è sapèḍa
bravona, ḍâri sakèng cè' terro
taowana ongghu).

Fadil: Teppa' pèlèyan karè samalem,
Morlèkè maghârsarèna asalabudhân,
asabâb sèngko' bân sakanca'an
acarok bân bâgiyânna Mat Solar rowa,
sèngko' para' tabuwângnga nyabâ, la
Cong!

Aldi: Ma' ḍâ' iyâ Nom?, apa bâ'en
parappa'ana ta' siyaap sakalana
atokar?

Fadil: Bannè ḍâ' iyâ Cong, sèngko' rèya
teppa' malem pèlèyan èsèlèp ḍâri
buḍi, arè'en Bukimin sè
èbeddhengangaghi ontongnga ghi'
kennèng tangkès bi' lengngen sè
kacèr. Sè anyama lengngen rèya
sakalana jiya akaton la tolghes,
ontongnga sèngko', tanang sè kangan
ghi' kajhâpo' tèmba' pas majhedḍhur
nèmba' ana'buwana Mat Solar jiya
sampè' matè.

Aldi: Ḑhing èkèr-pèkkèr polè, orèng ma'

dhâlâ ngorbannaghi nyabâna yâ
Nom, kar-tatokar sampè' acarok karo
marghâ bhidhâ pèlèyan, laghi'ân
orèng sè èpèlè ḍhing dhâddhi
kaḍhâng pas loppa maèlang.

Fadil: Lakar ḍâ' iyâ Cong, orèng rowa lebbi
makaḍâ' katoḍusânna. Abâ' arassa
toḍus mon tegghu'ân pas kala,
bhâdhânna la ètompâ' napsona,
dhâddhi bâḍana kasta è buḍi arè.
Pramèla ḍâ' iyâ, bâ'en rèya
ngangoḍâdhân sè ghi' bhuru lulus
kuliyah aberri' pangataowan ka
maghârsarè.

Aldi: Sanat, torè kor bhârengngè Nom.
(kalabân ètoro'è rassa cè'
addhrengnga)

Arè ampon para' compeddhâ,
kaḍuwâna samè-samè molè ḍâri
kennengngan kanḍhâna nojjhu ka romana
bâng-sèbâng.

*Ngabdhi è PC ISNU Pamekasan tor aktif è
Sditkis Al-Mardliyyah.

SOMPA POCONG

Joe Mawar

Langkong lèma bulân Man Supat sakè' tabu'. Tabu'na rajâ akantha ghenthong bâdâdhâna aèng è dâpor. Pa' mantrèh, dokter, tor tabib sadhâjâ ta' ngaonèngè ponapa lerressâ panyakètèpon Man Supat. ca'èpon tatangghâ, manabi dokter ampon adhâbu tadâ' panyakèddhâ, artèna ècapo' angèin. Angèn ponapa, korang parèksa.

Pamangghi dâri dhukon laèn polè. Ca'èpon Man Supat ècapo' tojjuh. Potraèpon Man Supat partajâ. Amarghâ Man Supat èkamoso sareng tarètanna dhibi'.

Bhâlâ tangghâ ampon lastarè nyapot sadhâjâ. Man Supat ta' èpangghi bârâssâ. Kalowarga posang sè nyarè tambhâ. Sapètodhuna orèng ètoro'. Jhâmo paghârân, pil dâri mantrè, sampè' èparèksa ngangghuy messin komputer sè akadhiyâ tivi ka'dissa pagghun sobung meqdhâssâ obhât. Sobung panyakèddhâ ca'èpon ollèna è-USG, èparèksa kalabân messin komputer.

Sabâdâna un-dâunan èkorappaghi ka tabu'na, èpèpès, èkella, èkasabbhu'. Pagghun ta' kèlpes. Sajân ghâli tor sajâ rajâ. "Akento' biyasa," ca'èpon rajina bèkto ètanya'aghi orèng nyapot ponapa Man Supat bisa akento' ponapa bhunten.

"Adhâ'âr biyasa, kèng sakonè'."

"Ca'èpon dokter sobung pantangan. Ollè ponapa'a bhâi bisa èdjhâ'âr."

Posang ongghu.

Di-budina carèta, badâ kabhâr anyar, Man Supat ècapo' sèhèr. Sè alako ca'èpon èngghi ka'into tarètanna dhibi'. Amarghâ pajhât amoso

ampon abâk abit. Pajhât ghun karè tarètanna sè ta' nyapot.

È laèn kennengngan, tarètanna Man Supat arassa rèkong.

"Nyapot tako' èsangghu nyèmbu sèhèr, ta' nyapot tolos èkoca' sè nyèhèr, èyaranè. Bâramma Pa'?"

"Ango' nyapoddhâ."

"Mon asajân sara sè sakè' marè èsapot sèngko'?"

"Dhina poko' nyapot. Ma' lako ngèdngaghina cacana orèng?"

"Mon èyojâ?"

"Molè."

Man Suhar, tarètanna Man Supat mèkkèr. Urusân arèya ta' ghâmpang. Urusân ran-ngaranè nyèhèr biyasana bâdâ tokang ngaddhuna. Sajân èyaddhu ma'lè sajân ta' bhâghus kaè'anna kalowarga satarètanan. Bâdâ tokang manasè a t è n a t o n g - s è t t o n g n g a . Ahèrra, Man Suhar anèyat èntarra. Abhârengnga binèna bân ana'na sakalowarga san-mèsan rombongan.

Dâpa' ka compo'na Man Supat, bânnya' orèng akompol. Pajhât biyasa mon neng è dhisa, compo'na orèng sè bâdâ sè songkan ètamoyè. Angèn-tangngèn abhârengngè sè bârâs.

Orèng-orèng sè akompol nyèsè. Aberri' lèbât dâ' kalowargana Man Suhar sè dâteng.

SOMPA POCONG

Joe Mawar

Langkong lèma bulân Man Supat sakè' tabu'. Tabu'na rajâ akantha ghenthong bâdâdhâna aèng è dâpor. Pa' mantrèh, dokter, tor tabib sadhâjâ ta' ngaonèngè ponapa lerressâ panyakèttèpon Man Supat. ca'èpon tatangghâ, manabi dokter ampon adhâbu tadâ' panyakèddhâ, artèna ècapo' angèin. Angèn ponapa, korang parèksa.

Pamangghi dâri dhukon laèn polè. Ca'èpon Man Supat ècapo' tojjhuh. Pottraèpon Man Supat partajâ. Amarghâ Man Supat èkamoso sareng tarètanna dhibi'.

Bhâlâ tangghâ ampon lastarè nyapot sadhâjâ. Man Supat ta' èpangghi bârâssâ. Kalowarga posang sè nyarè tambhâ. Sapètodhuna orèng ètoro'. Jhâmo paghârân, pil dâri mantrè, sampè' èparèksa ngangghuy messin komputer sè akadhiyâ tivi ka'dissa pagghun sobung meçdhâssâ obhât. Sobung panyakèddhâ ca'èpon ollèna è-USG, èparèksa kalabân messin komputer.

Sabâdâna un-dâunan èkorappaghi ka tabu'na, èpèpès, èkella, èkasabbhu'. Pagghun ta' kèlpes. Sajân ghâli tor sajâ rajâ. "Akento' biyasa," ca'èpon rajina bèkto ètanya'aghi orèng nyapot ponapa Man Supat bisa akento' ponapa bhunten.

"Adhâ'âr biyasa, kèng sakonè'."

"Ca'èpon dokter sobung pantangan. Ollè ponapa'a bhâi bisa èdhâ'âr."

Posang ongghu.

Di-buðina carèta, badâ kabhâr anyar, Man Supat ècapo' sèhèr. Sè alako ca'èpon èngghi ka'into tarètanna dhibi'. Amarghâ pajhât amoso

ampon abâk abit. Pajhât ghun karè tarètanna sè ta' nyapot.

È laèn kennengngan, tarètanna Man Supat arassa rèkong.

"Nyapot tako' èsangghu nyèmbu sèhèr, ta' nyapot tolos èkoca' sè nyèhèr, èyaranè. Bâramma Pa'?"

"Ango' nyapoddhâ."

"Mon asajân sara sè sakè' marè èsapot sèngko'?"

"Dhina poko' nyapot. Ma' lako ngèdingaghina cacana orèng?"

"Mon èyojâ?"

"Molè."

Man Suhar, tarètanna Man Supat mèkkèr. Urusân arèya ta' ghâmpang. Urusân ran-ngaranè nyèhèr biyasa bâdâ tokang ngaddhuna. Sajân èyaddhu ma'lè sajân ta' bhâghus kaè'anna kalowarga satarètanan. Bâdâ tokang manasè a t è n a t o n g - s è t t o n g a . Ahèrra, Man Suhar anèyat èntarra. Abhârengnga binèna bân ana'na sakalowarga san-mèsan rombongan.

Dâpa' ka compo'na Man Supat, bânya' orèng akompol. Pajhât biyasa mon neng è dhisa, compo'na orèng sè bâdâ sè songkan ètamoyè. Angèn-tangngèn abhârengngè sè bârâs.

Orèng-orèng sè akompol nyèsè. Aberri' lèbât dâ kalowargana Man Suhar sè dâteng.

Man Supat ta' èndâ' ngabâs ka tarètanna. Atolè ka laèn, ngabâs ka gheḍḍhung è seddhi'na. Bit-abit mongkor ḍâri Man Suhar sè toju' è seddhi'na.

Man Suhar ghi' masabbhâr, ngampet atè sè ngolbhu' aromasa ta' èyarghâi tarètan.

Bit-abit, ḍâteng binèna Man Supat. Ghir-ghighir.

"Arapa bâ'na èntar ka ḍinna"? Mon jhât la matèyanna tarètanna pas patè'èn sakalè san-mèsan. Apa sè ghi' pot-nyapot?"

Binèna Man Suhar pas manjheng, naè' ḍârâ. Apangrasa pegghel ka lowayya sè ta' tao ngormat tamoy, ta' tao toḍus bânnya' orèng. Rèng-orèng arassa palang. Ta' apangrasa jhâ' bâḍâ'â tokar.

Binèna Man Supat bi' Man Suhar acagghik arebbhu' bhender arebbhu' mennang. Ḍi-buḍina bâḍâ sè ngoca'.

"Ambu,ambu! Toḍus orèng. Supat mè' sajân sarah ngèḍing rèng atokar. Ambu,ambu!"

Ahèrra Man Suhar sakalowarga molè. Sè binè' sambì ajhâlân ghi' ngacèpèk. Binèna Man Supat ngacèpèk kèyanna. Ènger ta' marè, èli-bâli cacana.

Jhâ' bârâmma carètana, bâḍâ sè matemmowa ḍuwâ' kalowarga satarètanan sè amoso rèya. Asompa'a pocong ca'èpon. Bâḍâ kèyaè sè dhâddhiyâ saksè, sarengngan rèng-orèng sè laèn polè.

Ètetteppaghi sompa pocong èlampaghinna è masjid kampong.

Saamponna ḍâpa' ḍâ' bâkto kaangghuy asompa pocong, kèyaè sè ètojju' kaangghuy dhâddhi saksè jughân rabu, pas èmola'anna.

Piha' Man Supat èbâkkèlè ana' lakè'na sè

ampon dhibâsa. Piha' Man Suhar ngadhep dhibi' ta' ngangghuy bâkkèl karana Man Suhar bisa ajhâlân dhibi' ka masjid. Bhidhâ sareng Man Supat sè ta' bisa ḍâteng dhibi' ka masjid karana sakè' bârâ tabu'.

Rèng-orèng ḍâteng kaangghuy nèngghu aropa'aghi bâḍâ ghun-tèngghun. Ngara bâḍâ sè arassa nemmo tatèngghunan. Ngara bâḍâ sè cè' terro taona onnghu. Ngara bâḍâ sè abhillâ ka Man Suhar bân ka Man Supat. Acem-macem nèyaddhâ orèng nèngghu. Bân ta' èlarang. Bâḍâ pongghâbâ dhisa sè ngabâsè tako' bâḍâ sè acarok. Bâḍâ polisi sè èyonjhâng kaangghuy ajagâ kaamanan.

Saamponna paḍâ asompa, monyèna sompana sè piha' Man Supat ; mon pajhât Man Suhar sè nyèhèr mandhârân abâliyâ sèhèrra ka sè ngèrèm. Sè Man Suhar asompa dhibi' ; mon ta' nyèhèr tapè èyaranè nyèhèr mandhârân Man Supat ta' nemmowa juḍhu tambhâ bân obhât dhâddhi ta' kèra bârâs sampè' matè.

È nalèkana asompa, paḍâ èyongkolèn kètab Alqur'an kaangghuy makoko sompa. Artèna, sompa sè èkoca'aghi arèya ta' co-ngoco bânne èn-maènan. Pajhât cè' tarongghuna. Mala, Man Suhar bân piha' bâkkèl Man Supat paḍâ èpangangghuyi labun potè molos ètalè'è è cètagghâ amarghâ ènga' pocong ongghu.

Nalèkana paḍâ marè asompa, molè kabbhi ḍuwâ' piha' sè amoso. Rèng-orèng molè kèya. Tos-ngantos hasèlla sompa pocong arèya. Ra-kèra apa sè bhâkal kadhâddhiyân lagghu' saḍumalem kèrana?

Ollè samènggu, Man Supat matè, Man Suhar matè kèya.

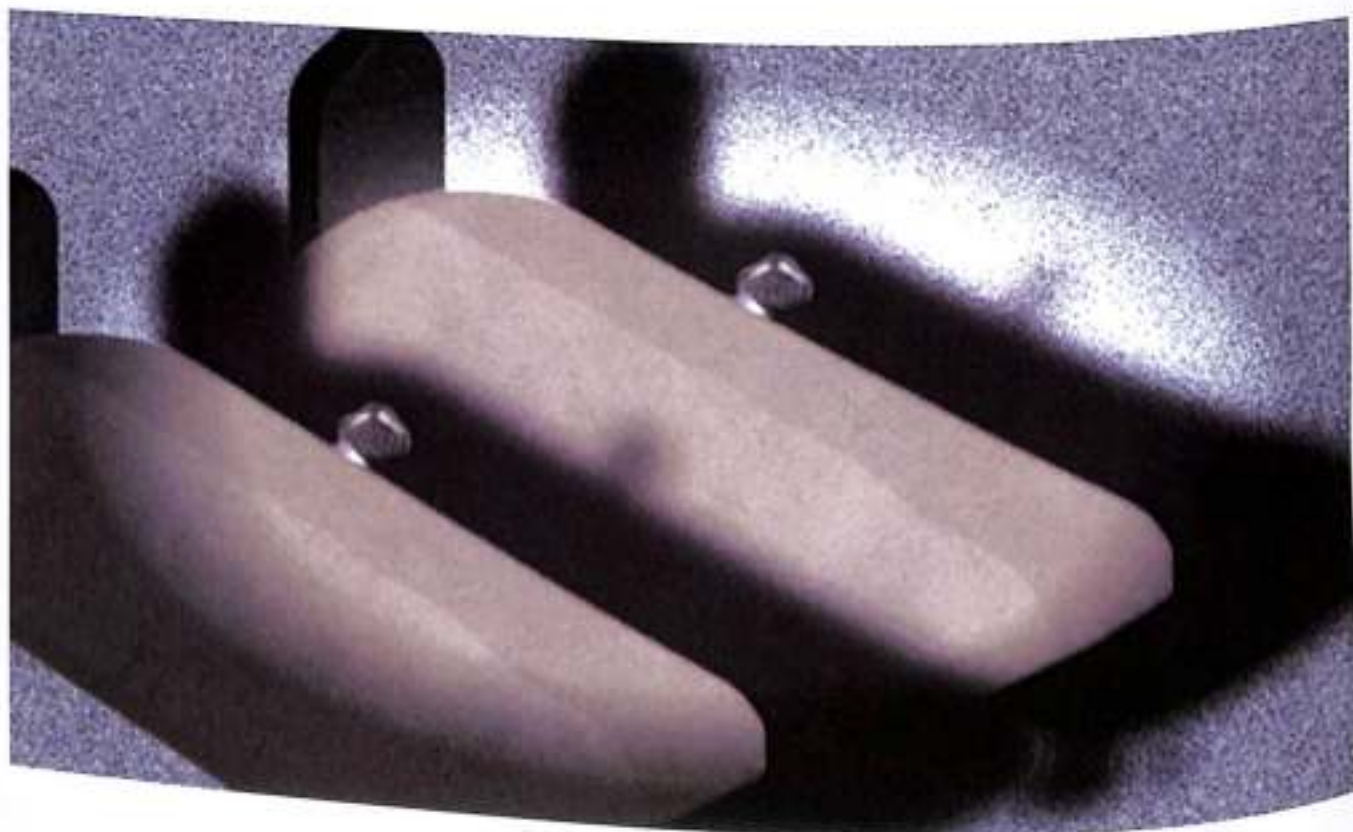
Karduluk, Maret 2023

Bhuju' Tapa

Supriyadi

"Kala' abâ'en soca mèra rowa mon èbâghi bi' Sayati"

Soppan ngejjhit, jhâghâ dâri tètungnga è bâkto ngèding dhâbu dâri orèg aklambhi potè, asorban potè, baâ asonar potè. Soppan ènga' jhâ' Sayati sabellunna toman negghu' socana sello' abârna mèra tèra'. Soca ghellâ' koca'en ollèna nemmo è seddhi'en pasarèyanna Bhuju' Tapa.

"Bhâ' ongghuwâna sê dâteng ka engko' rêya Bhuju' Tapa?" Soppan abâk komêghil è bâkto jiya tapè sambî aghi'-ghighi' lamat sê ètarèma.

Kalagghuwâna è bâkto arè masolap mata. Neng pasarèyanna Bhuju' Tapa bânnya' mano' matè. Rêng-orèng tacengnga' marghâna kadhâddhiyân ghellâ' ta' biyasa. Ollè tello arè dâri mêmpe bân kadhâddhiyên anè, Soppan aghângsè arè' è onjhurrâ bhujû'. Bâdâ mano' ghâghhâr dâri attas rapa' è nga'-tèngnga'anna bhujû'. Takerjhât, bhingong, kabbhi bâdâ. Soppan ahèrra aonga', bânnya' mano' alènglèng. Mano' sê alènglèng bhâkal matè mon pas ngabbher teppa' è attassâ pasarèyan.

Tengnga malem Soppan jhâghâa polè, ojâng kabbhi lantaran mêmpe sê sabellunna dâteng polè. Ta' ngantos abî dhuli ajhâlân ka buđina bengkona, è ñimma pasarèyan tèra' mancorong. Pello aghili sakèng takerjhât campor tako'. Soppan ngaddhek pađâna patong ta' aghuliyân. Bâdâ sowara nyoro masemma' ka pasarèyan.

"Cong Soppan, ya' ka labâng. Engko' mekkassâ parkara ka abâ'en."

Teppa' è adâ'en labâng, Soppan narèma ñhâbu kaangghuy mента soca mèra sê ètemmo orèng binè' anyama Sayati. Salaenna soca mèra, è ađâ'en labâng bâdâ bâto ghângsèyan sê biyasa èyangghuy aghângsè arè' kalowar sonar emmas. "Kala' sonar jarèya. Angghuy mon èkabhuto. Kèng jha' sambî mon parappa'en ajhâlân è kobhurân."

Pasarèyan ngadhâdhâk èlang, sonar-sonar èlang calèmodhân. Soppan ngejjhit abhânjâl dâri tèdungnga. Mêmpe sê ghi' bhuru

acora' cè' nyatana. Ta' mèkkèr lanjhang, Soppan kalowar bengkona sambî maca istighfar ajhâlân ka buđiyân èntar ka bâto ghângsèyan è labângnga pasarèyan. Matana mellong ngatèla' sonar emmas è seddhi'en ghângsèyan. Èkala' sonar ghella' ètekkem ècongngo' sonar ghella' aropa kopè kènnè' ghenna' bân totobbhâ aèssè mënnya' sê ta' patè nyarèbeng ro'omma. Mënnya' ghellâ' abârna soklat kaemmasân.

Mënnya' bân Soca

"Kala' abâ'en soca mèra rowa mon èbâghi bi' Sayati"

"Kala' abâ'en soca mèra rowa mon èbâghi bi' Sayati"

"Kala' abâ'en soca mèra rowa mon èbâghi bi' Sayati"

Marghâna ñhâbu sê ta' ghellem èlakonè abâ'en, mêmpe ghellâ' sajân segghut dâteng sabbhân malem. Ahèrra Soppan èntar ka romana Sayati. Èyatorraghi mêmpe sê dâteng kaangghuy mента soca mèra. Soca ghellâ' la aembhân èyangghuy ètanangnga.

"Abbâ arèya tang anđi'. Engko' sê nemmo. Magghi la amêmpe jhâ' engko' sê nemmo, engko' karè lèbur magghi èbelliyâ ta' èbâghiyâ."

Soppan abâli ta' ollè apa. Lakar ta' maksa ma'lè ta' rosak sabhâlâ'ân. Ahèrra Soppan acabis ka pasarèyan. Notorraghi jhâ' ñhâbuna ampon èlakonè, namong ta' ollè apa. Mano' sê sabellunna bâng-ngabâng è atassâ bhujû' ngabbher ka bârâ' nèngghâ' è bhungkana kapo rajâ sê ajhijhir tello'an. Soppan maso' ka bengkona pas matèdung.

Bustomi Irwan Kurniadi

AJUNAN RAMA SÈ MOLJĀ

Sanaos raghâèpon Ajunan pon
seppo
Neng salèraèpon ghi' ngalessen
dâra pahlawan
Marabhut ora' kabâ' tolang bessè
Sè ta' kettèr ngadhebbhi moso
angkara
Moso sè nyacak marosaghâ naghârâ
Namong jhekjhek parjhughâ dâlem
partèngka
Mertè adhât parnata bhângsa
Anghâp asor tatakramana
Ta' salèsèr ghâris rajâ
tolaqhâna
Sè sajân larang ajhina
Rama... sè moljâ
Ajunan parlambhâng mandirâ mèra
potè
Mèra, abhillâi kamoljâ'ân
Potè, mèyara pangghâliyân soccè
Sè èyonjhuk kantos langngè'
kapèng pètto'
Atè sè asor romasana sajân ta'
jhâjhâk
Pagghun ta' dugghâ nyèllemmè
Dhâsar saghârâ pangghâliyânnèpon
Ajunan rama sè rajjhâ parjhughâ
Du Rama....sè moljâ
Salam songkem pangabhâktè
Dâri abdhi dhâlem
sè ampo tabhâlâccar korang
ngastètè

SORBHĀJĀ 10 NOPÈMBER 1945

Ngalocor pello bâur dârâ
Dârâ sè ngalkal dhâksakala
Dâdâ sè rebbhâng marong
Tolang rosso' marabhut duri
kamarong
Salembâr nyabâ sè talanjuk
dhâddhi tarowan
Sanajjhân ojhan pèlor dâri
mètttraliyur
Tèngghâr bân mrèyem
Amèndhâ raghâ ètappor kèlap
Asaloy klabân thowat èbuwân
takbir
Allahu Akbar
Para kèyaè, santrè, bân para
blâtèr
Mèngangka laskar maghârsarè
Ngonjhuk takèyari dâri bhuju'
Slèrèt
Matatak nangtang Blândhâ
Sarqâdu Inggris bân Gurka
Sè nompo malejjhârrâ qhârât,
saghâra,
bân bang-abâng Sorbhâjâ
Ta' nyorot têngka' maskè
satèndhâk
Abhillâi bhângsa sè ghi' bhuru
mardhika
Lebbi bhâghus atom pang mèra tana
Ètèmbhâng malo salanjhângnga
omor
Mardhika...pagghun mardhikâ
Allahu Akbar !!!

Ngèrèng Oladhi Madhurâ!

Dâri Sakala kantos Sambhilângan
 Dhimèn toman dhâddhi naghârâ
 Ghi' bânnya' sala panyangka
 Mongghu sè ta' ngaghâli
 Sanajjhân kaonang dhârâdhân copè'
 Èsangghu namong aèssè jhâghung bân bujâ
 Èsangghu tana kapor bullâ' sareng kajâl
 Samangkèn ampon dhâddhi polo sè èjhu
 Bânnya' tana landhu sareng alas jhenno
 Orèng tanè paratèn arabât bhumè
 Dâri pajjhâr kantos sorop arè
 Orèng majâng pagghun tatak
 Abhântal ombâ' sapo' angèn
 Alabbhu alama' ombâ' saghârâ
 Langngè' sajân sèrdâng
 Paanabhân sajân assrè
 Pangghâliyân sajân jhumambhâr
 Ponapa sè ta' èpangghiyâ ?
 Soghi bhuqdhâjâ amancabârna
 Tatakrama moljâ ajhina tênggghi
 Madhurâ pajhât lemma' manès
 Paè' maddhu
 Akadhi parabân sonthè
 Manabi èdheng-pandheng
 Sajân abit sajân seqdhâ' robâna
 Mènangka dhâddhi panglèpor atè
 Du Polo Madhurâ
 Pantès kaponjhul maddhuna naghârâ

Bhânyowatès, 26 Maret 2023

Abdul Gani

È aḍâ'na Masjid Jami' Mèkkasân

Angghidhân : Abdul Gani

Sampèyan nyangka pas
èdhingghâlâ,
Nalèka Masjid Jami' Mèkkasân,
Èpadhâddhi markas sarḍâḍu
Bâlândhâ,
Èdhiddhâ' bân-sarombân,
Sampèyan nakerra bângalla
Madhurâ,
Madhurâ ta' coma sakonco'na
pèlor,
Sanjhâta ponapa'a bisaos,
Bannè ḍhâng-aḍḍhâng,
Bannè kot-binakot,
Namong dhâddhi sabâb maghâliyâ'
bângal,

È aḍâ'na Masjid Jami' Mèkkasân,
Bhuktè jhâ' sahid ampon
èkakerrong,
Pasèra'a bisaos ta' kèngèng
nyèdhânè bângal,
Raghâ pon èyatorè lèghes,
Èyatorè cacca pa'alos,
Bângal è ḍâḍâ ta' kèra sèdhâ.

SERRAT ḌÂ' BANI KARIM

Angghidhân Abdul Gani

Manabi sana' karabâ Bani Karim
sè ḍâri Kadur Mèkkasân
asajârâ'â ka kaulâ
Langkong saè asajârâ bisaos
è ḍâḍâ Madhurâ
sabâb raghâ kaulâ
bâḍâ è rèbâ'anna Madhurâ
ampon bâḍâ è konco'na pèlor
sareng bolduser
Bâlândhâ coma kèngèng raghâ
Ta' kèngèng nyèdhânè kaulâ
Kaulâ kèngèng rajhekkè
È ajunanna Sè Morbhâ Jhâghât

Manabi Bani Karim nè ḍâri Kadur
asajârâ'â ka kaulâ
sampèyan èstona ampon ḍâpa' ka
kaulâ
Kaulâ ampon ghumbhirâ
Sabâb kèngèng akompol sareng
syuhada'
Kèngèng asareng warosatul
ambiya'
Ngangka' arè' nè ampon lastarè
èghângsè
Kaulâ ta' sèdhâ sareng ta'
kèngèng èsèdhânè

Sanja' kembhângnga Saghârâ

Serradhân: Tarmidzi Ansory*

Ollè Ollang

È dâlem lambayân tasè' mang-ramang
Aghumantong dâra dhâghing kaoḍi'ân
Lobâng nyabâ pa'-kalpa'an
Lapar, paka' ta' maso' pèkkèran

Ollè ollang manabi ta' bhâjjhrâ èlang
Èyontal ombâ' sè lako akalèmbâ'
Panassa arè ta' kennèng pèghâ'
Coma maghergher bhâdhân masoghâ'

Ollè ollang torè obbhâr tolang
Panèka paparèng Pangèran
Jhâ' sampè' karo ghibâ neng-enneng
Bâḍâ ana' bân binè pasenneng

Parao

Sabbhân arèna ngabâs parao
Aghunjâl nyalepsep karo matao
Dâ' rêng saghârâ sè ta' toman alako

Parao panèka paḍâna nyabâ
Ta' aghuli mon ta' èghibâ
Nambhu tompa' alangngoy saghârâ

Asabâb salonjhur kaju panèka tètèpan
Sè èghâris takdirrèpon Pangèran
Kaangguy ngamri kaoḍi'ân

Èntar Alajâr

Arè ampon ngalèmbâ' ngombâr
Masolap mata kaangghuy malèbâr
Bhiruna langngè' majhembhâr soca
Burung bulâ sè terro tètungnga

Sedḍheng mano' ghi' nyalsal kaju
Nyarè rajhekkè ru-kabhuru
Bulâ ngabâs tapeghâ ḍâḍâ
Polana ka lako kaḍhâng ta' bâbâ

Rèng Majâng

Dâri jhibeddhâ onḍem
Kantos ajâm ngaronyem
Majhâghâ orèng sè meddhem

Abdhina ghi' è tengnga saghârâ
Amaèn tampar bân jhâringnga
Kantos lemme bhâdhân nèka

Maskè aèng saghârâ alettessan
Ngampar rajâ akadhi lapangan
Manabi nyèllem èlang asalsalan
Coma passra ḍâ' ka Pangèran

**aktif e PC ISNU Pamekasan,
tor e Sditkis Al. Mardliyyah.*

Sanja' kembhângnga Saghârâ

Serradhân: Tarmidzi Ansory*

Ollè Ollang

È dâlem lambayân tasè' mang-ramang
Aghumantong dârâ dhâghing kaoḍi'ân
Lobâng nyabâ pa'-kalpa'an
Lapar, paka' ta' maso' pèkkèran

Ollè ollang manabi ta' bhâjjhrâ èlang
Èyontal ombâ' sè lako akalèmbâ'
Panassa arè ta' kennèng pèghâ'
Coma maghergher bhâdhân masoghâ'

Ollè ollang torè obbhâr tolang
Panèka paparèng Pangèran
Jhâ' sampè' karo ghibâ neng-enneng
Bâḍâ ana' bân binè pasenneng

Parao

Sabbhân arèna ngabâs parao
Aghunjâl nyalepsep karo matao
Ḍâ' rêng saghârâ sè ta' toman alako

Parao panèka paḍâna nyabâ
Ta' aghuli mon ta' èghibâ
Nambhu tompa' alangngoy saghârâ

Asabâb salonjhur kaju panèka tètèpan
Sè èghâris takdirrèpon Pangèran
Kaangguy ngamri kaoḍi'ân

Èntar Alajâr

Arè ampon ngalèmbâ' ngombâr
Masolap mata kaangguy malèbâr
Bhiruna langngè' majhembhâr soca
Burung bulâ sè terro tètungnga

Sedḍheng mano' ghi' nyalsal kaju
Nyarè rajhekkè ru-kabhuru
Bulâ ngabâs tapeghâ ḍâḍâ
Polana ka lako kaḍhâng ta' bâbâ

Rèng Majâng

Ḍâri jhibeddhâ onḍem
Kantos ajâm ngaronyem
Majhâghâ orèng sè meddhem

Abdhina ghi' è tengnga saghârâ
Amaèn tampar bân jhâringnga
Kantos lemme bhâdhân nèka

Maskè aèng saghârâ alettenessan
Ngampar rajâ akadhi lapangan
Manabi nyèllem èlang asalsalan
Coma passra ḍâ' ka Pangèran

*aktif e PC ISNU Pamekasan,
tor e Sditkis Al. Mardliyyah.

TADJUL ARIFIEN R; PAMERTÈ BUDDHÂJÂ TOR BHÂSA MADHURÂ ANGLÈBÂDHI LALAMPAN SARENG PANGABDHIYÂN

Puspa Ruriana

Ngodhâng karep nyopprè malanggheng bhâsa tor sastra Madhurâ, Tadjul Arifien R., mênangka budayawan tor pamertè bhâsa Madhurâ sè èbhâbhârrâghi kantos dhibâsa è Songennep, jhughân ampon ajhâlânnaghi lalampân sè makasambu' natkalana abhâlângajâ kaangghuy malanggheng adhât pratêngka sè kappra sè ampon ngobâtèrè

È dâlemmânna tor-catoran sareng Jokotolè, salêrana ngongkappaghi pongpangan rajâ sè bhâkal èyaðhebbhi, tor apangrasa ngennes dâ' nyoroddhâ bhâsa tor sastra Madhurâ, jhughân ghi' angen-angen bhâdhi nombuwaghuyâ kabâdâ'ân sè langgheng dâ' parbhâsan sè èkalèburi.

Kalabân kaadhrengngan sè ta' ekennèng ghuṭèk, salêrana terro ngèssèyana lambârân-lambârân buku kalabân carèta sè aghânḍhu' sastra Madhurâ, sambî namen bâbighin sè malèbur maca dâ' para ngangodâdhân

Serrona salêrana aropa'aghi pangodhâng kaangghuy ngaèmanè tor ngormadhi bhâsana èbu, sè apangarep jhâ' bhâsa Madhurâ ghi' pagghun èkaèḍing lanto sowarana kantos ahèr jhâman.

Neng è kaca cator “Kandhâ” dâlem terbi'ân Jokotolè sè kapèng 28 samangkèn panèka, se ka'dimma Jokotolè ngatorraghiyâ carèta bâb sala sètong pènonngghul kabuddhâjân jhughân pamandât bhâsa tor sastra Madhurâ, èngghi panèka Tadjul Arfien R otabâ sè kalonta kasambhât Tadjul, èbhâbharrâghi è Songennep tangghâl 6 Juni 1952 sè kantos mangkèn salèrana ghi' paggun akalongghuwân è Jhâlân Anggrè' Blok Asoka, No. 10 Kolor, Sumenep, Madhurâ.

Tadjul ta' ghun coma kaaghungan pangalèbur dâ' bhâsa tor sastra Madhurâ, tapè jhughân senneng tor kapèncot dâ' sajârâ Songennep, buku-buku angghidhânnepon ampon kaonang tor kaoncar cokop bânnya', salaenna jhughân salèrana segghut dhâddhi panotor sajârâ, buddhâjâ sareng bhâsa Madhura è Songennep sareng salaenna, tor ampon bânnya' ngaollè pangaregghâ'ân sè kantos atèlas, èyantarana, èngghi panèka:

- Juara 3 pangator carèta otabâ Sutradara Pamentasan Fragment: Kerrès Pakandhangan otabâ R. Aryo Kujopanole tingkat Provinsi Jatim 2013.
- Parèngkat pertama Panolèsan Sajârâ Lokal tingkat Provinsi Jatim 2013.
- Panyandhâng jhajhuluk Penongghul Kabuddhâjân Sumenep neng è Sumenep Award 2017.
- Sareng bannya' laenna sè ta' mabi kasebbhut sadhâjâ.

Bânnè ghun namong panèka, kalabân pangalèbur dâ' èlmo pangaonèngan sè èkaaghungè kantos aghibâ salèrana èkabhuto tor èkasokanè dhâddhi panotor è pan-saponapan lalampan otabâ ghin-pangghin akadhi seminar, semiloka, rapat koordinasi, sarasèhan, lokakarya, symposium, bedah buku sareng salaennèpon. Ta' namong tingkat lokal, règional, otabâ nasional, jughân kantos tingkat internasional. Salaèn

panèka Tadjul segghut èparcajâ dâddhi *juri penilai tingkat kabupaten* bâb addhuwân nolès carèta otabâ dhungngèng Madhurâ, puisì Madhurâ, pranata sèmo, jughân addhuwân saronèn, jhârân sèrèk, tan-pangantanan, èn-maènan na'-kana' sareng salaennèpon.

Kalabân pangalèbur dâ' buddhâjâ tor sastra Madhurâ sè èkabidhi kasokanna dâ' sennè sareng buddhâjâ lokal, tor kantos noro' acampo dâ' bâdâna kasennèyan Madhurâ akadhi tatèngghun bâjâng orèng Madhurâ, topèng Madhurâ, katoppa' Madhura sè kappra ènyamaè ajhing otabâ luddruk, mamaca sareng tembhâng. Mamolan dâri pangalèbur èngghâ panèka kantos lèbur ka bhâsa tor sastra Madhurâ. Amarghâ sadhâjâ kompolan sè ètoro'è kodhu onèng ka bhâsa Madhurâ, langkong-langkong nalèkana noro' kompolan ajhing otabâ luddruk salèrana èparcajâ dhâddhi pangator carèta otabâ *sutradara*, sè kodhu ngobâsanè bhâsa Madhurâ.

Saèstona kareb sareng kaaddhrenggan Tadjul dâ' buddhâjâ sareng sastra Madhurâ ampon ekabidhi ghi' kana'. Amarghâ sareng rèng seppona lako èbulâng bâb dhungngèng bhâsa Madhurâ nalèkana para' tèdunggung, jhughân lako èbulâng bâb ondhâgghâ bhâsa, tèrghâ'na cator, andhâp asor sareng adhât pratèngka sè kappra. Sè andhâddhiyâghi pandhuman dâlem pranatan kaoqi'an rè-saarèna. Jhâ' saèstona bâdâna prabhâsan panèka aropa'aghi dhâsar sè otama nyopprè maèdher tor malanggheng bhâsa Madhurâ.

Kamardhuliyânnèpon dâ' kabuddhâjân tor bhâsa Madhurâ amarghâ arassa ngennes tor marèngès nèngalè bhâsa Madhurâ sè bingkèngan atambâ nyorot kantos kalèndhi. Mènorot pamangghina kabâdâ'ân bhâsa Madhurâ bâkto mangkèn amarghâ bâdâna pamertè ghi' korang ghumatè ghâtè, kantos anddhâddhiyâghi kabâdâ'ânnepon ngennes parana. Pamangghina

Neng è kaca cator “Kandhâ” dâlem terbi'ân Jokotolè sè kapèng 28 samangkèn panèka, se ka'dimma Jokotolè ngatorraghiyâ carèta bâb sala sètong pènonnghul kabuḍḍhâjân jhughân pamandât bhâsa tor sastra Madhurâ, èngghi panèka Tadjul Arfien R otabâ sè kalonta kasambhât Tadjul, èbhâbharrâghi è Songennep tangghâl 6 Juni 1952 sè kantos mangkèn salèrana ghi' paggun akalongghuwân è Jhâlân Anggrè' Blok Asoka, No. 10 Kolor, Sumenep, Madhurâ.

Tadjul ta' ghun coma kaaghungan pangalèbur dâ' bhâsa tor sastra Madhurâ, tapè jhughân senneng tor kapèncot dâ' sajârâ Songennep, buku-buku angghidhânnèpon ampon kaonang tor kaoncar cokop bânnya', salaenna jhughân salèrana segghut dhâddhi panotor sajârâ, buḍḍhâjâ sareng bhâsa Madhura è Songennep sareng salaenna, tor ampon bânnya' ngaollè pangaregghâ'ân sè kantos atèlas, èyantarana, èngghi panèka:

- Juara 3 pangator carèta otabâ Sutradara Pamentasan Fragmen: Kerrès Pakandhângan otabâ R. Aryo Kujopanole tingkat Provinsi Jatim 2013.
- Parèngkat pertama Panolèsan Sajârâ Lokal tingkat Provinsi Jatim 2013.
- Panyandhâng jhajhuluk Penongghul Kabuḍḍhâjân Sumenep neng è Sumenep Award 2017.
- Sareng bannya' laenna sè ta' mabi kasebbhut sadhâjâ.

Bânnè ghun namong panèka, kalabân pangalèbur dâ' èlmo pangaonèngan sè èkaaghungè kantos aghibâ salèrana èkabhuto tor èkasokanè dhâddhi panotor è pan-saponapan lalampan otabâ ghin-pangghin akadhi seminar, semiloka, rapat koordinasi, sarasèhan, lokakarya, symposium, bedah buku sareng salaennèpon. Ta' namong tingkat lokal, règional, otabâ nasional, jughân kantos tingkat internasional. Salaèn

panèka Tadjul segghut èparcajâ dâddhi *juri penilai tingkat kabupaten* bâb addhuwân nolès carèta otabâ dhungngèng Madhurâ, puisì Madhurâ, pranata sèmo, jughân addhuwân saronèn, jhârân sèrèk, tan-pangantanan, èn-maènan na'-kana' sareng salaennèpon.

Kalabân pangalèbur dâ' buḍḍhâjâ tor sastra Madhurâ sè èkabidhi kasokanna dâ' sennè sareng buḍḍhâjâ lokal, tor kantos noro' acampo dâ' bâḍâna kasennèyan Madhurâ akadhi tatèngghun bâjâng orèng Madhurâ, topèng Madhurâ, katoppa' Madhura sè kappra ènyamaè ajhing otabâ luddruk, mamaca sareng tembhâng. Mamolan dâri pangalèbur èngghâ panèka kantos lèbur ka bhâsa tor sastra Madhurâ. Amarghâ sadhâjâ kompolan sè ètoro'è kodhu onèng ka bhâsa Madhurâ, langkong-langkong nalèkana noro' kompolan ajhing otabâ luddruk salèrana èparcajâ dhâddhi pangator carèta otabâ *sutradara*, sè kodhu ngobâsanè bhâsa Madhurâ.

Saèstona kareb sareng kaaddhrengngan Tadjul dâ' buḍḍhâjâ sareng sastra Madhurâ ampon ekabidhi ghi' kana'. Amarghâ sareng rèng seppona lako èbulâng bâb dhungngèng bhâsa Madhurâ nalèkana para' tèḍungnga, jhughân lako èbulâng bâb onḍhâgghâ bhâsa, tèrghâ'na cator, andhâp asor sareng adhât pratèngka sè kappra. Sè andhâddhiyâghi pandhuman dâlem pranatan kaoḍi'an rè-saarèna. Jhâ' saèstona bâḍâna prabhâsan panèka aropa'aghi dhâsar sè otama nyopprè maèdher tor malanggheng bhâsa Madhurâ.

Kamardhuliyânnèpon dâ' kabuḍḍhâjân tor bhâsa Madhurâ amarghâ arassa ngennes tor marèngès nèngalè bhâsa Madhurâ sè bingkèngan atambâ nyorot kantos kalèndhi. Mènorot pamangghina kabâḍâ'ân bhâsa Madhurâ bâkto mangkèn amarghâ bâḍâna pamertè ghi' korang ghumatè ghâtè, kantos anddhâddhiyâghi kabâḍâ'ânnepon ngennes parana. Pamangghina

salêrana bhâsa Madhurâ samangkên ampon cêccêr amarghâ katompangan sareng parbhâsan lowar, ponapa polê kalabân bânnya'na panotor sê langkong senneng ngangghuy bhâsa mandâlungan êngghi panêka bhâsa camporan antara bhâsa Madhurâ sareng Indonesia jhughân bhâsa Madhurâ sareng Jhâba tor salaennêpon.

Mênorot Tadjul, nyoroddhâ bhâsa Madhurâ amarghâ mamolan ghi' jhâman Orde Baru pamarênta sê kobâsa bâkto panêka (1967-1998) sê pêra' ngala' karebbhâ dhibi' bân ta' kasokan mêmarsa'aghi sowarana maghârsarê, bhâsa Madhurâ jhughân bhâsa laenna, ta' kênggêng éyajhârâghi è sakola'an SD, SMP, SMA, SGA/SPG sarta IKIP. Dhâddhi para ngangodâdhân sê oðî' è jhâman panêka pas ta' kênggêng kaburuk mongghu ngobasanê bhâsa *stihusepon. Kantos samangkên ghi' pagghun ta' ngobâ kabâdâ'an jhughân ta' bisa nyedhek tombhâghâ pandidikan è Jhâba Têmor nyopprê maddhek jurusan SI bhâsa tor sastra Madhurâ, tantona kalabân tangghin sê acem-macem. Bâb ka'dinto apangghibhât tadâ'na bhâsa Madhurâ sê èrengghân PPG sê onjhurrâ dâ' sêrtifikasi ghuru tor sê palêng éman tadâ'na panta'an ghuru bhâsa Madhurâ è angkadhan PPPK kantos mangkên, è kobhengnga dinas pandidikan Jhâba Têmor, èngghâlê bhânget êkabhuto è bhân-sabbhân sakola'an. Amarghâ lampa èngghâ panêka mênangka tombhâghâ pamertêyan bhâsa è kobhengnga pandidikan otamaèpon è la'-sakola'an. Jhughân saterrossa pongpangan sareng cocobhân sê palêng otama è dâlem paèdherrân bhâsa sareng sastra Madhurâ èngghi panêka korang pangaterrona tor kakencengngan para ngangodâdhân dâ' bhâsana dhibi', tamaso' korangnga para ghuru, panotor sareng pamertê bhâsa Madhurâ. Tamaso' bâdâna para pakabhârân (peran media) sê korang parçuli kaangghuy paèdherrân tor palangghengngan bhâsa Madhurâ.*

Tadjul ampon alampa'aghi pan-saponapan lalampân kaangghuy malanggheng

bhâsa sareng sastra Madhurâ, ngabidhi maèdher tor aghuna'aghi bhâsa Madhurâ, otamana è dâlemmèpon tor-catoran rè-saarêna tor ghin-pangghin. Jhughân è dâlem tor-catoran sareng para ngangodâdhân nyontowê bhâsa Madhurâ sê lerres tor saê, teppa' têrghâ'na, rontot olo onjhurrâ, tamaso' nyerrat tolêsan bhâsa sareng sastra Madhurâ sê samporna.

Sanaos ampon ngalakonê lalampân kadhibi'ân, tapê ghi' pagghun jhekjhek ghumatê ghatê kaangghuy maèdher apaoncarraghi nyopprê langghengnga bhâsa Madhurâ. Ponapa polê para sana' bhârâjhâna padâ nyangghâbi tor nyonjhung dâ' sê alampânê. Tadjul jhughân ghaðhuwân kompolan sê bisa éyajhâk aparembhâghân bâb paèdherrân bhâsa tor sastra Madhurâ. *Samangkên Tadjul ampon éyangghêp bhu-ambhuna èreng sê bhûty kaangghuy maèdherri tor malanggheng bhâsa Madhurâ.*

Nalêkana ètanya'aghi maksod sareng tojjhuwân sê malangghengnga bâsa Madhurâ kantos ghumatê ghatê, Tadjul ajâwâb jhâ' tojjhuwannêpon nyopprê para anom ngangodâdhân teptebbhâ aghuna'aghi tor lèburâ ka bhâsa bân sastra Madhurâ. Jhughân atororan dâ' Jokotolê jhâ' salêrana bhânget kasambu' dâ' pênongghul maghârsarê Songennep sê pèlak tor longèt bâb bhâsa Madhurâ èngghi panêka sowarghâna RP. H. Abd. Syukur Notoasmoro (*Allhahummagh firlahu*), sê ka'dimma salêrana sê bannya' aparêng pètodhu tor kakowadhân kaangghuy mapagghunna amèdherrâghi tor mertê bhâsa Madhurâ.

Bâb kaparduliyânnêpon pamarênta kabhupatên Sumenep kaangghuy mèdherraghi tor malanggheng bhâsa Madhurâ, Tadjul notorraghi jha' ampon alampa'aghi sê sarempêk kalabân atoran dâri kamantrêyan pandidikan pusat, sanaos namong èbhâdhi na'-ghenna' bisaos, amarghâ ngator bâdâna pangalampan sê bâbâ ta' sarempêk kalabân pangaonèngannêpon,

bhuktèna ghi' bādā sakola'an otabā ghuru bhāsa Madhurā tapè sè ngajhari orèng lowar sè ta' ngaghāli ka tèrga'na bhāsa Madhurā, pas bādāna pènongghul pandidikan tor kabudhājān kabhupatèn éyastanè orèng sè ta' onèng ka kabudhājān, kasennèyan, ponapa polè bhāsa sareng sastra Madhurā. Dhāddhi rarengghān pamarènta Songennep kaangghuy ngèdherrāghi tor malanggheng bhāsa Madhurā sè èlampanè abāk nangghung otabā nga-satengnga.

Pamarènta kabupatèn Sumenep ampon onèng jhā' Tadjul senneng tor lèbur ka bhāsa sareng sastra Madhurā, kantos bādāna sangghabhān jhughān sè ampon aparèng pangaregghā'an aropa'aghi *Sumenep Winning Award 2017*, mènangka *Tokoh Kebudayaan è Songennep*. Tor manabi abhānto bārāghāt ta' onèng sakalè, jhughān Tadjul ta' ngarep bāntowan dāri pamarènta, cokop asèlla ngangghit buku sè èpadhāddhi bārāghāt.

Nalèkana ètanya'aghi bāb rarengghān sareng ngen-angen ka bingkèngnga è dālemmannèpon malanggheng bhāsa sareng

sastra Madhurā, Tadjul ajāwab bhākal ngalakona kalabān ngokor kamampowannèpon, èngghi panèka pagghuna nolès otabā ngangghit buku-buku sè èkaparlo, tor manabi bādā sè ngonjhāng kaangghuy dhāddhi panotor jhughān langkong saè. Pongpong ghi' bādā rè-karèna omor, salèrana ghi' pagghun abhālāngajā mabhinareng para anom ngangodhādhān kaangghuy noro' ngaèmanè tor mertè bhāsa sareng sastra Madhurā. Salaèn dāri panèka sè arassa cè' bhungana bilā bādā sè ngonjhāng dhāddhi panotor è ghin-panghin amarghā bisa notorraghi pangaonèngannèpon bāb bhāsa Madhurā dā' sadhājā maghārsarè.

Pongkasan papangghin tor-catoran sareng Jokotolè Tadjul apessen dā' para anom sareng ngangodhādhān, nyopprèya tarongghu sè ajhār èlmo, tamaso' èlmo sè aghāndhu' sangona odi' sareng patè, èlmo panotor bhāsana èbhu, bhāsa Madhurā, èlmo sè aghāndhu' bābulāngan otabā baburughān beccè', tatakrama andhāp asor kalabān parbhāsan sè samporna, jhekjhek ngaddhek sodhek parjughā.

BALAI BAHASA PROVINSI JAWA TIMUR NGALAMPA'AGHI *REVITALISASI* KA BHÂSA MADHURÂ

Puspa Ruriana

Badan Pengembangan dan Pembinaan Bahasa (Badan Bahasa), Kementerian Pendidikan, Kebudayaan, Riset, dan Teknologi (Kemendikbudristek) anglêbâdhi Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur (Jatim) è 2023 panêka aghâduwi ogherrân sê bhâkal êlaksana'agiyâ lalampân aropa'aghi *Revitalisasi Bahasa Daerah* (RBD) è Jâbhâ Têmor.

Sala sêttongnga èngghi panêka ngalaksana'aghi masaéya/*revitalisasi* ka bhâsa Madhurâ. Perlindungan bahasa dan sastra daerah aropa'aghi karêna'an sê kênggêng *prioritas* pangaqâ' è Badan Bahasa panêka ampon ataonan wabil khusus ètaon samangkên. Sa'amponna èbhâng-têmbhâng saongghuna Indonesia angghâdui bânnya' bhâsa sareng sastra daerah,

namong kabâdâ'an panèka ampon bânnya' sè ngobâtèrè sèrna dâri kennengnganna dhibi'. Rassa kobâtèrra sèrnana bhâsa bân sastra daerah panèka bâdâ panyabbâbbhâ èngghi panèka ampon akorang bânnya'na panotor bhâsa-bhâsa bân sastra daerah, sabhâtara para panotor dâdngodâdhân tak bânnya' atambâ.

Program RBD panèka bhâdhi èlaksana'agiyâ dâlem empa' ondghân, èngghi panèka :

- Koordinasi,
- Ngalatè/pelatihan guru master,
- Sosialisasi/pengimbasan, bân
- Festival Tunas Bahasa Ibu.

Tahap koordinasi panèka ropana tèngka awwâl èdâlem RBD.

Tahabhân panèka èkalako arengsareng pamarènta daerah è empa' kabupaten è Madhurâ, èngghi panèka:

- Kabupaten Bangkalan,
- Kabupaten Sampang,
- Kabupaten Pamekasan, sareng
- Kabupaten Sumenep.

Tahap *koordinasi* tojjhuwâna ka'angghuy ollè dukungan dâri pamarènta daerah è dâlem ngalaksana'aghi *program RBD*. Kagiadhân koordinasi sareng pamarènta daerah bhâdhi èpaterros sareng ngalaksana'ahgi kagiadhân Parsèmoan Kalompok Terpumpun (Diskusi Kelompok Terpumpun). Kagiadhân panèka tojjhuwâna bâdhi arembhâk sopajâ kowat nèng program Revitalisasi Bahasa Daerah è

sadâjana kabupatèn bân kecamatan è Madhurâ. Akhèra kagiadhân DKT bhâdhi mabâdâ kasapakadhân nèken salèng parcajâ areng-sareng Balai Bahasa Provinsi Jatim sareng pamarènta daerah sè kasebbhut.

Kè'-rangkè'na kagiadhân RBD ka bhâsa Madhurâ sè ampon kalakowân bâb tènghâk koordinasi sareng alaksana'aghi DKT. Kagiadhân koordinasi sareng pamarènta daerah è empa' kabupaten è Madhurâ akaadhiyâ Bhângkalan, Sampang, Pamekasan, bân Sumenep ampon lastarè. Empa' kabupaten panèka saroju' cè' saèna mabâdâ kagiadhân revitalisasi mongghu bhâsa Madhurâ panèka kalabân kagiadhân arengsareng mabâdâ jhughân kagiadhân Diskusi Kelompok Terpumpun (DKT) sè ampon è laksana'aghi è Kabupaten Pamekasan panèka è rabui dâri bâkkèlla empa' kabupaten è Madhurâ.

Kagiadhân Diskusi Kelompok Terpumpun (DKT) èlaksana'aghi è tangghâl 20 Maret 2023 nèng è Pendopo Kabupaten Pamekasan. Kagiadhân DKT èbukka' tartèb sareng Bupati Pamekasan, H. Badrut Tamam, S.Psi., M.H.P.. Sè ngèrèng rabu èdâlem kagiadhân panèka lebbi korang sèket orèng (50 orang), èngghi panèka sekda, Kepala Dinas Pendidikan, Kabid kebudayaan, MKKS, MKKG, Koordinator Pengawas Pendidikan, Kopala Dinas infokom, Komunitas Sastra, Literasi, bân pendidikan, sareng para pakar bhâsa Madhurâ/maestro dari empa' kabupaten è Madhurâ, èngghi panèka Kabupaten Bangkalan, Sampang, Pamekasan, sareng Sumenep.

Kagiadhân DKT panèka tojjhuwâna bâdhi ngasèllaghi kasaroju'an (*komitmen*) dâri pamarènta daerah è Madhurâ sareng adukung program RBD Badan Bahasa. Salaèn dâri panèka, kagiadhân panèka èyarep ngasèllaghi modul bân bâb (materi) sè bhâdhi èghuna'aghi ka'angghuy

bahan ajar èdâlem pelatihan guru master.

Èdâlem sambudhân èpon, Kepala BBJT, Dr. Umi Kulsum, M.Hum. maḍâpa' tojjuwâna mabâḍâ RBD panèka sopajâ para ngangodâdhân langkong ngalèburi bhâsa daerah bân ta' toḍus ngangguy bhâsa daerah bâkto ator-cator (alat komunikasi). Salaèn ḍâri panèka, sèmoljâ jhugân maḍâpa' ngatoraghi mator Sakalangkong ka salèrana Pak Bupati Pamekasan atas dukungan èpon bân fasilitas sè èparèngè ka Balai Bahasa Provinsi Jatim èdâlem ngalaksana'aghi RBD.

Èdâlem kesempadhân kaḍinto Bupati Pamekasan jughân saroju' karana cè' saèna program RBD panèka. Sèmoljhâ maḍâpa', "parlo bādâna lalampân sènyata sopajâ bhâsa daerah tettep langgheng èngghi panèka, ngabru bhâsa, ajhâr bhâsa, sareng notoraghi bhâsa". Bupati Pamekasan jhughân aparèng saran ka pamarènta daerah è Madhurâ sopajâ bhâsa Madhurâ tettep langgheng, "contona pemda Kabupaten Sampang

bân Bangkalan sopajâ aguna'aghi bhâsa Madhurâ èdâlem torcator è sabbhân kennengngan kalakowan sabbhân arè Senin". Salaèn ḍâri panèka sèmoljâ jugân ngarep, Balai Bahasa Provinsi Jatim *memaksimalkan revitalisasi* panèka saèngghâ bhâsa Madhurâ ta' pona bân tettep èjâgâ sareng panotorra.

Ondhâgân sè kapèng ḍuwâ' ḍâri RBD panèka aropa Pelatihan Guru Master. Pelatihan panèka sè ngèrèng ghuru-ghuru ḍâri Kabupaten Bangkalan, Sampang, Pamekasan, sareng Sumenep. Peserta pelatihan panèka èngghi ghuru SD bân guru SMP è empa' kabupaten è Madhurâ. Rencana èpon Pelatihan Guru Master panèka èbādâ'aghina è bulân Mei neng è Sorbhâjâ. Pelatihan namong èlaksana'aghi abiddhâ lèma arè. È ḍâlem pelatihan panèka, sadhâjâ ghuru kaparèngan pètto' matèri ajhâr, ènggih panèka aḍhungngèng, apidato, nolès aksara daerah, nolès cerpen, nolès puisi, nembhâng, bân dâddhi con-

bahan ajar èdâlem pelatihan guru master.

Èdâlem sambudhân èpon, Kepala BBJT, Dr. Umi Kulsum, M.Hum. maḍâpa' tojjuwâna mabâḍâ RBD panèka sopajâ para ngangodâdhân langkong ngalèburi bhâsa daerah bân ta' toḍus ngangguy bhâsa daerah bâkto ator-cator (alat komunikasi). Salaèn ḍâri panèka, sèmoljâ jhugân maḍâpa' ngatoraghi mator Sakalangkong ka salêrana Pak Bupati Pamekasan atas dukungan èpon bân fasilitas sè èparèngè ka Balai Bahasa Provinsi Jatim èdâlem ngalaksana'aghi RBD.

Èdâlem kesempadhân ka'ḍinto Bupati Pamekasan jughân saroju' karana cè' saèna program RBD panèka. Sèmoljhâ maḍâpa', "parlo bâḍâna lalampân sènyata sopajâ bhâsa daerah tettep langgheng èngghi panèka, ngabru bhâsa, ajhâr bhâsa, sareng notoraghi bhâsa". Bupati Pamekasan jhughân aparèng saran ka pamarènta daerah è Madhurâ sopajâ bhâsa Madhurâ tettep langgheng, "contona pemma Kabupaten Sampang

bân Bangkalan sopajâ aguna'aghi bhâsa Madhurâ èdâlem torcator è sabbhân kennengngan kalakowan sabbhân arè Senin". Salaèn ḍâri panèka sèmoljâ jugân ngarep, Balai Bahasa Provinsi Jatim *memaksimalkan revitalisasi* panèka saèngghâ bhâsa Madhurâ ta' pona bân tettep èjâgâ sareng panotorra.

Onḍhâgân sè kapèng ḍuwâ' ḍâri RBD panèka aropa Pelatihan Guru Master. Pelatihan panèka sè ngèrèng ghuru-ghuru ḍâri Kabupaten Bangkalan, Sampang, Pamekasan, sareng Sumenep. Peserta pelatihan panèka èngghi ghuru SD bân guru SMP è empa' kabupaten è Madhurâ. Rencana èpon Pelatihan Guru Master panèka èbâḍâ'aghina è bulân Mei neng è Sorbhâjâ. Pelatihan namong èlaksana'aghi abiddhâ lèma arè. È ḍâlem pelatihan panèka, sadhâjâ ghuru kaparèngan pètto' matèri ajhâr, ènggih panèka aḍhungngèng, apidato, nolès aksara daerah, nolès cerpen, nolès puisi, nembhâng, bân dâddhi con-

locon (alawak tunggal) abhâsa daerah. Narasumber è dâlem kagiadhân panèka èngghi para pakar/maestro bhâsa Madhurâ dâri Madhurâ.

Onḍhâgân kapèng tello' dâlem RBD panèka sosialisasi/pengimbasan. È dâlem Onḍhâgân panèka, ghuru master sè ampon ngèrèng pelatihan èyarep kasokan ngalampa'aghi sosialisasi bân ngalatè ghuru-ghuru sè bâdâ è wilayah sè èyengghunè èka'dimma sareng materi èpon sè ètarèma è dâlem pelatihan. Ghuru-ghuru sè ampon mahèr bhâdhi ngajâraghi ka rêdmoreddhâ.

Onḍhâgân kapèng empa' otabhâ akhèr dâri RBD panèka mabâdâ kagiadhân Festival Tunas Bahasa Ibu (FTBI). FTBI panèka

aropa'aghi *acara puncak* dâri sadhâjâna kè-rangkè'na kagiadhân RBD sè ampon èlaksana'aghi. FTBI panèka bhâdhi èlaksana'aghiyâ è bulân November è Sorbhâjâ. FTBI panèka *ègelar* mabâdâ lomba sareng pètto' materi sè ampon èajâraghi è dâlem *pelatihan guru master*. Peserta FTBI èngghi panèka morèḍ SD dan SMP sa Jâbhâ Tèmor. Puncak kagiadhân panèka mangkèn èpèlè settong morèḍ è sabbân *kategori* sè bhâdhi abâkkèlè Jâbhâ Tèmor ka tingkat nasional.

Saka'dinto pamator bâb kagiadhân Revitalisasi Bahasa Daerah (RBD) è Jâbhâ Tèmor nyo'ona saèbu pangapora manabi bâdâ sala lopoddâ èdâlem tor-cator panèka.

Jhâjhânan Cerrè Bhângkalan Madhurâ

Hidrochin Sabarudin

Pè-sapèyan

Manabi bârghâ Bhângkalan ampon ngaonèngè ka jhâjhân sè aropa Kerrabhân Sapè kasebbhut Pè-sapèyan, jhâjhân Pè-sapèyan ka'dinto aropa jhâjhân otabâ ghu'-ghângghu' tradisiyonal sè ampon èyola mèbis sareng sapè kerrab sè jughân èghenna'è sareng kalèlèssèpon.

Manabi panjhennengngan ampon toman ngarassa'aghi ghu'-ghângghu' ka'dinto, panjhennengngan tamaso' ka orèng sè ontong,

sabâb jhâjhân otabâ ghu'-ghângghu' panèka ampon bâdâ molaè taon sabidhâghân (1960). Samangkèn ampon mlarat sè mangghiyâ jhâjhân otabâ ghu'-ghângghu' panèka, namong bâdâna bilâ ampon arè pasaran è Kacamadhân Socah pas arè Kemmès.

Manabi dhimèn bâdâna jhâjhân otabâ ghu'-ghângghu' panèka akanthè' sareng Bang Telur bilâ ampon bâdâ ghun-tèngghun Kerrabhân

Sapè è Bhângkalan, molaè ghu-lagghu kantos malem pas bâdâna Pasar Malem è koththa Bhângkalan.

Naaach... Jhâjhân otabâ ghu'-ghângghu' Pè-sapèyan panèka angghâdhuwi moçèl sè semmo liya' manabi ètèdâhâ'â, sabâb è massa' dâri teppong gapplè', manabi terro onèngnga panèka carana abhâdhi jhâjhân Pè-sapèyan.

Ressèppèpon kadhi panèka :

Bahan :

- Teppong bherrâs otabâ teppong gapplè'
- Ghulâ Ghenthong otabâ ghulâ arrèn
- Kasombhâ bârna biyasana mèra sareng bhiru
- Bijjhân

Carana abâdhi :

Teppong bherrâs otabâ teppong gapplè'

ècampor sareng ghulâ ghenthong otabâ ghulâ arrèn èlecca' kantos acampor rata sadhâjâna, saampona acampor rata pas èngghâl èropa'aghi Pè-sapèyan sè jhângkep sareng kalèlès bân sè nompa' pas lajhu èparèngè bârna mèra sareng bhiru, ma'lè langkong parjughâ ètaburi bijjhân sakonè' langsung maso'aghi ka paopennan sè èpanasè kantos jhâjhân Pè-sapèyan ghellâ' dhâddhina gherrâ.

Manabi neng Bhângkalan sè bâdâ jhâjhân Pè-sapèyan panèka è pasar Kasorjân, samangkèn ampon malarat sè mangghiyâ polè kajâbhâ langkong dhimèn messen ka sè ampon segghut abhâdhi, kadhi ponapa polè panèka jhâjhân otabâ ghu'-ghângghu' Pè-sapèyan (Jajanan Tradisional) cerrè dhingghâlânnepon lalo'or seppo sè namong bâdâna sareng mangghi è polo Madhurâ bisaos.

Tajhin Sobih

Polo Madhurâ sala sèttong polo sè bâdâ è Jâbhâ Tèmor Indonèsia, polo Madhurâ èyengghunè 4 (empa') Kabhupatèn èngghi panèka :

- Bhângkalan
- Sampang
- Mekkasân (Pamekasan)
- Songennep (Sumenep) sareng polo-poloèpon sè bâdâ

Madhurâ panèka angghâdhuwi cem-macem kulinèr teddha'ân Tradisiyonal sè cerrè otabâ khusus, sala sèttong dâri pan-saponapan macemma èngghi panèka nyamana Tajhin Sobih ghâdhuwân rassa sè lemma' manès bân lezat kadhiyâ namong è koththa Bhângkalan bisaos bâdâna.

Tajhin Sobih panèka mèbis sareng tajhin manès sè laènna, namong langkong parjughâ sareng jhin-tajhin sè laènna, è dâlem Tajhin Sobih panèka acem-macem bârnana bâdâ sè potè, mèra sareng sokklat (cokklat) pas bâdâ sè bungkol jughân.

Arghâna Tajhin Sobih panèka cokop modâ korang langkong namong lèma èbu (Rp. 5.000,-) ropèya bisaos, panjhennengan sadhâjâna ampon bisa ngarassa'aghi ghu'-ghângghu'panèka, manabi è Bhângkalan bâdâ sè ajhâjhâ ngèdher koththa Bhângkalan, bâdâ jughân sè ajhuwâl neng pasar kothth Bhângkalan è Pasar Sennènan, kapprana ta' patè abit sè aghâsar neng è pasar korang lebbi namong duwâ' kantos tello ejjhâm abiddhâ èbâkto ghu-lagghu bisaos.

Bangkalan Memor

Aponapa ma' pas lajhu ènyamaè Tajhin Sobih, karana sè ajhuwâl Tajhin Sobih panèka kabânnyâ'ân dâri sètong kennengngan è dhisa Sobih Kacamadhân Burnèh Kabhupatèn Bhângkalan.

Manabi ca'èpon orèng Jhâbâ pas ènyamaè Bubur Sumsum, Tajhin Sobih panèka èkaghâbây dâri teppong bherrâs, paṭhè sè èpakenthel bân ghullâ ghenthong otabâ ghulâ arrèn sè èpaannyong, salaènna dâri panèka bâḍâ jughân sè ajhuwâl èpakanthè' sareng plotan ètem èparèngè paroḍhânnâ ennyor otabâ nyèyor, jhâjhân lopès, ngol-ongol, ceththèr (cenil) sareng macemma jhâjhân pasar sè laènna.

Akadhi ponapa sè ampon ètolès sabellunnèpon, jhâjhânan pasar traḍisiyonal panèka kasebbhut èḍâlem bhâsa sè ampon kasohor èngghi panèka *Local Wisdom* sè bâḍhi nyalamettaḡhi dâri krisis pangan sè aropa sombher karbohidrat panèka ta' kodhuna dâri bherrâs, kèngèng jughân dâri ropa-ropa macemma bi-ombiyân sè ampon bânnya' sareng ghâmpang èpangghi.

Sapanèka pamator abdhina bhâb Tajhin Sobih, manabi bâḍâ sala lopottèpon ta' langkong dâri atè sè palèng ḍâlem nyo'onna saèbu pangapora sè taḍâ' bâtessâ.

Hidrochin Sabarudin

Luhad

Angghidhân : **Zainudin***

Jhâman lambâ' ghi' tadâ' lorong, apapolè sapèda moso motor. È sèttong kampong, bâdâ kèyaè sè kasambhât Kè Lo Tompo. Santrèna ghun kasorang, nyamanah Luhad. Luhad jârèya orèngnga bhuḍhuh, tapè mon èkon-pakon bân kèyaèna ta' toman apatha' otabâ mator bhunten. Kèng èmanna, sèla bhuḍhuh pas bâdâ ta' gennana sakonè'. Jhâ' apa sè èlakonè kaḍhâng bânne karaddhu ka kèyaèna, tapè sajân salsal ta' ètemmo karowanna. Sanajjhân ènga' jârèya, tapè kèyaèna pagghun ngaghâli saè. Sanajjhân dhuka ghun sakejjhâ', mala kaḍhâng kasokan, aghellâ', ngoladhi têngka polana Luhad sè nyalèndhâ.

Kè Lo Tompo jârèya ngaghungè jhârân. Manabi Kè Lo Tompo mèyossa abâk jhâu, jhârân jârèya ètètènè sareng Kè Lo Tompo. Pas Luhad èpakon nonton jhârânna. Sabbhân lagghu Luhad ngarè'aghi bân makanè jhârânna ḍukalè saarè, tamaso' ngaot calaththongnga. Tarkaḍhâng jhârânna èjhâmowè.

Sèttong arè, Kè Lo Tompo èyonjhâng ka salameddhânna orèng kellar aghâbây pakèbân, mon ca'na satèya èkoca' jedḍing, kèng bâḍḍhâ

aèngnga ḍâri kelmo', bânne jhâmbhângan bâlâkadhân, tabingnga ḍâri dhâng-ghidhâg alias jhânor sè èyangghi', bân ata'na ḍâri lalang sè èbelli'. Mon jhâman lambâ', ghân kellar aghâbây pakèban bhâi la èsalameddhi otabâ èsokkorè, sabâb ta' sakabbhinna bengko bâdâ pakèbânna. Dhâddhi è arè jârèya Kè Lo Tompo èyonjhâng ka sè anḍi' pakèbân ghellâ'. Polana bengkona sè ngonjhâng semma', Kè Lo Tompo kasokan alomampa bân sabellunna mèyos apessen ka Luhad "Had, sèngko' satèya èntarra ka onjhângan. Dhina jhârânna ta' èghibâ'â polana abâk semma'. Arowa' è bârâ' ḍâjâ'ânna ghun. Kèng sènga' jhârânna pakanè è buḍi".

"Èngghi kèyaè" jâwâbbhâ Luhad. Pas ḍhing Kè Lo Tompo la mèyos, totor lekkas Luhad èntar ka kaḍhâng bân makanè jhârânna. Kèng rebbhâna bânne èpakannaghi ḍâri aḍâ' otabâ ḍâri colo'na jhârânna tapè èceccettaghi ḍâri buḍi otabâ ḍâri.. ḍâri.. aḍḍuh, ma' katon ta' dhâddhi sè ngoca'a cangkolang ghi, sakalèyan agghi' cangkolang ḍâri buri'na jhârânna. Kapan ngaghâ' ècecceddhâ rebbhâ, Luhad pas èkettè' tagher ngantol ka buḍi. "Akkèèkk.. ma' ngettè' bâ'na jhârân..?!!

“Serrona Luhad takerjhât, ngoddhi jhâghâ polè kèng èkettè' polè. Ta' dhâlâtèn ètorot sakalè jhârâna burung ta' èpakanè. Luhad ngoso' sambì apèsowan “rangngo' bâ'na sè ngakanna, èjhuluwâna rebbhâ kalaè ngettè'. Rèya' abâs, sarong râ-bhâri bân calaththong. Kemmana bângkong ta' marè nyèlo tatoju' tagher” Ca'na Luhad matao ka jhârân. Kèng jhârâna èpèsowè pagghun ta' tha-kantha ajhuluwaghi soko ađâ'na kaangghuy asapora. Modèlla lajhu katon ta' apangrasa jhâ' anđi' sala. Toro'na è dâlem atèna, jhârân ango'ngo'an kèya “Ahh.... jhâ' buri' èyoser nom.. Torè!!”

Para' bheđđhuk Kè Lo Tompo rabu. Pas marèksanè ka Luhad polana jhârâna ghi' pagghun amonyèyan. “Bâh, jhârâna ta' èpakanè toran, Had. Ma' pagghun amonyèyan?”

“Lastarè Kèyaè” Ca'na Luhad “Kèng ta' enđâ”

“Apana ta' enđâ', sènga' gherring lah mon ta' enđâ' ambhâr?”

“Èngghi, ta' enđâ', Kèyaè” ca'na Luhad polè.

“Dhi' nyâjhâl engko' makananna” dhâbuna Kè Lo Tompo sambì èntar ka kandhâng.

“Tapè arèya ma' dhujân, Had?”

“Bâh, ongghuna sè ajunan makanè dâri ađâ', Kèyaè. Èngghi pantes abdhina sè makanè ghellâ' ta' ghellem enđâ'. Jhâ' ca'èpon dhâbuna ajunan sè mèyossa, sènga' jhârâna pakanè è buđi. Ghi èceccet dâri ka'đinto” ca'na Luhad sambì jhu' empolla adhudhîng ka buri'na jhârân. Dâri sèyalla, Kè Lo Tompo tagher mèngkès sènjhângnga. Socana takerjhât mancella' “Ađđuh anaaa” Engko' tang jhârân èpatèyanna yâh, Cong?! Masè asoro pakanè è buđi enđâ' bannè pas rebba è cecet dâri buri'na jhârân, ađđuh palang... palang!!” Kè Lo Tompo ano tagher.., antos lun,

apa yâ bhâsa alossa ngèkkè' bibir? Mon tao ya obâ dhibi'. Poko'na è carèta rèya mon bādâ bhâsa alos sè lopot obâ dhibi' pas, yâ mon ta' enđâ' dhina burung ambu ta' è terrossaghiyâ. Terrosa enđâ'? terros? Iyâ ko, mangkana la pas bâca dâ'iyâ. “Maksoddhâ sèngko', dhîng engko' la mangkat ka onjhângan, jhârâna arèya pakanè” Dhâbuna Kè Lo Tompo malaè ka Luhad.

“Nyo'on saporâ, Kèyaè. Abdhina kèng ta'” ca'na Luhad

“Kèng ta' apa? Iyâ lah, kor jhâ' ulangè polè. Sambhi'ân akkalla èsaba' ñimma rah, Cong!. Ma' engko' acaca lajhu èyartè'è ros-loros malolo”

Luhad ghun bisa nonđu' ta' nyambhit polè kobètèr mè' Kèyaèna sajân dhuka.

Abit ta' ka onjhângan ahèrra jâ-bâjâ lagghu bādâ tamoy sè acabis ka dhâlemma Kè Lo Tompo. Teppa' ongghu, tamoy jârèya ngonjhâng Kè Lo Tompo kaangghuy makabin pottrana sakalèngngađâ' wâlîma'an. Dhâddhina ghi' korang tello arè. Kapan tamoy jârèya la molè, Kè Lo Tompo adhikanè Luhad

“Luhad, iya' dâ'enna', Cong”

“Ka'đinto, Kèyaè”

“Tello arè agghi' engko' ka onjhângana polè ka bengkona Ma'na Talon. Bâ'na èkabharengnga moso engko' polana ambu ngèbâ jhârân. Molaè satèya jhârâna pakanè pakennyang bân jhâmowè ollè ngora'. Arowa tamoy sè ghi' bhuru anđi'â karjâ tello arè agghi', makabinna pottrana ca'na, Bengkona jhâu, bârà' lao'na sombher Jalanian, ra-kèra pa' kilo dâri ñinna'. Mangkana ambu nompâ' jhârân”

“Èngghi, Kèyaè” jâwâbbhâ Luhad

Sabbhân arê Luhad sê biyasana ngarê' ghân dukalê pèra' nyo'on ghu-lagghu lem-malem. Molaé arê jârèya pas tambâ bhâjheng ngarê'na, ghu-lagghu mèkol dHING marè asar nyo'on. Jhârânna érabat ongghu. Épanđi'i bân ta' loppa éjhamowè. Calatthongnga ékaot épacé'bhersèna. Kapan la dâpa' tello arê bân séđđheng bāktona mangkat jhârânna épakalower. Kê Lo Tompo pas ongghâ ka tengngana jhârân nanđhâ'aghi jhâ' la sanat kaangghuy mèyos dâ' ka tojjhuwân.

Jhârân mangkat sê étonton Luhad étètènê Kê Lo Tompo. Saabiddhâ é parjhâlânan antara orèng sê kađuwâ magghis tađâ' okara. Coma thak-katthok monyèna kokoddhâ jhârân sê nerrak rojhingnga bâto jhâlânan. Paanabhân noro' jhâlân sakeddhâghân noro' buntè' abirjhi' ghilirrá ekkar lomampa. Nalar ghunong, toron lèkè, nèter parèghi, nyèrang ombhuddhâ lalang é tegghâlân sê ngaghâ' dhâddhiyâ bhândhung, nyellor jhârumbhunna ju-kajuwân é alas rajâ sê bânnya' bhurun alassa; cèlèng (babi hutan-red), landâ', tangghâlung, râng-ghârângan, tarata (ayam hutan-red), tokkang, olar, durbâkbâk (ruak-ruak,-red) bân èn-laèna.

Bākto jârèya ghi' tađâ' ejjhâm kaangghuy éghâbây gher-ogher. Rèng lambânna ghun aghâbây ra'-tora'an dâri atè-ghântèna sonarra arê bân bulân, para' sèyang, bâjâ sobbhu, rebbeng, pajjhâr, ghi' lagghu, para' bheđđhuk, bân-abân bâjâ asar, para' sorop. Dâpa' ka bengkona Ma'na Talon orèng sê ngonjhâng jârèya, Kê Lo Tompo ékatarèma cè' saèna. Karjâ jhâman lambâ' lakar ta' manthèrèng énga' satèyana. Komantanna ta' toju' é kowađè, kèng étandhu bân éyarak akalèlèng kampong kaangghuy nanđhâ'aghi kabhunga'anna sê lowar biyasa. Sanajjhân ghi' kona kakabbhi, kèng ghi-soghina orèng lambâ' akarjâ bânne ghun pèra' du arê tello arê, tapè bi-

lebbi samènggu eppol. Énga' é karjâna Ma'na Talon jârèya, ondhur dāteng tamoy lake' binè'. Lakè'an ngèbâ ajâm, bagiyân binè'an nyo'on ceppoh, mon sê abâk anđi' nyo'on cemmong, iyâ mon sê laép sakalè poko' ngèbâ kembhângnga toroy, bighina kapo otabâ manjhilân kennèng ghâbây kowa.

Sèyangnga, marè akad ènabbhuwaghi terbhâng pas èterrossaghi.. aaa... arèya sê ta' cocok ka pangghaliyânnepon Kê Lo Tompo; ngaddhu ajâm! Kèng serrèna maghâsarè ghi' bânnya' sê awâm ta' pas langsung èsentak moso... ais.. bisèk-bisèk, ennas-ennas, sê teppa' sareng ta' iyâ? iyâ, sareng Kê Lo Tompo. (Kan la ékabâlâ mon bâdâ bhâsa sê lopot obâ dhibi'). Manglona sacara los-alos kobatèr mè' bânnya' sê tasèngghung. Kapan la ajâm éyaddhu ollè sakalèyan bân sala sèttong ajâm sê kala bânne ghun loka tapè matè, sorak bherruy morak langngè'. Sê mennang ajhantal otabâ asalto sangang kalè, sê kala nyorot on-laonan kèng ta' sa'-kasa' najhâ' ghaghangnga kerrès sê èsongkèl é ghulungan sarongnga, nyellor bân nyèlèp ka buđiyânna moso. Perghemma la sajân sekken, kerrès siyap ècocowaghi. Angkara napso bân bhellis la nokdhuk bun-embunan, ango' potèya tolang ètèmbhâng potè mata. La dhina tekka'a kantha abâ' dhibi'na sê molè patèna, ta' kapèkkèr polè ana' binè. Orèng tatak jhâ' sobâl lagghu' mata'arè mettowa dâri đimma. Rèng malo copè' gherrunganna kèng nangkar perro'na. Rèng kala ghun anđi' arê satèya bânne kèđi'ân, bânne lagghuna, palèng enjâ' kolbhâs dâđâ kodhu èbhâjâr lonas...!! bhuru bisa lonas mon perro'na moso nanjhur é konco'na kerrès.

Acora' éyoladhi korang saè, Kê Lo Tompo pas abhintal mèyak ghâribbhungan, narabhâs ka tengnga ghâlângghâng. Luhad ghun bisa

ngabâssaghi kapan Kèyaèna èntar ka tengnga'an. Masè acora' gisruwâ, kabbhi sè nondu' meddhet ta' bângal ngabâs salèrana Kè Lo Tompo.

"Ca'na kaulâ nyambi ajâm mè' èbâghiyâ ka towan roma, marèna éyaddhu. 'Kan bilâ matè ènga' nèka ghun karè nèserra ka ajâmma" Dhabuna sambu negghu' ajâm sè la bhângka, pas nerrosaghi bâburughân. "Ajam nèka jughân mahlogghâ Ghustè Allah. Paḍâ moso sampèyan onèng ka sakè'. Manabi bisa torè obâ, ajâmma pagghun addhu éyatorè kèng jhâ' pabhuwâng. Jhâ' pasabung, bhâlik addhu nyolpè' jhâghung sè cekka' ka jhângghellâ. Sè ka'emma dhulluwân éyabi' ghânèka sè mennang"

"Èngghi lerres, cocok.. cocok...!!" Ca'na kabânnya'an sè nèngghu. "Manabi saka'ḍinto saè, Kèyaè" sè laèn nèmbhâli. "Èngghi ongghu ta' èngghi, Lè'. Mon èkèr-pèkkèr sèla ajâmma ta' matè, kala mennang pagghun kennyang" ca'na sè laèn polè ngoca' ka bhârengnga. "Ta' ghinèkana, Ma'" saoddhâ.

Sakejjhâ kabâḍâ'an sèrep, taḍâ' sè akebbi' tamaso' sè ghellâ' andi' pangara. Kasokanna, atèna cèya kèya. Napso ngalorsot épatoron, nyabâna sor-angso' oso' lèrè. Alhamdulillah kerrès maso' polè ka bârângkana. Arè jârèya bhumè burung ta' apandi' ḍârâ.

Sabellunna ghubhâr Kè Lo Tompo bân sakabbhinna onjhângan èḍhâ'âri. Towan roma ta' loppa asakalangkong sè cè' rajâna ḍâ' Kè Lo Tompo sabâb bisa masarmo bâḍâna addhuwân ajâm. Bherkat otabâ asa'an sakadhârrâ éyatorraghi bi' towan roma, è tampanè sareng Kè Lo Tompo pas épacangkè' è bugghigghâ jhârân, buḍiyânna pakapa. Kè Lo Tompo pas amèt asallim ka towan roma sana' bhârâjâ, terros ongghâ ka jhârâna. Sedḍheng Luhad nonton è

buḍiyânna.

Parjhâlânan molè ékarassa katon cè' abiddhâ. Pan-bârâmpan kalè Kè Lo Tompo ngajhâk ambu kaangghuy ngaso. Sampè' ḍâpa' ka kajuwân rajâ pèngghir jhâlân, Kè Lo Tompo aserro ka Luhad

"Ellu' ambu polè, Had. Ma' katon sakè' tabu' engko' ta' kennèng jâ-kajâ. Engko' muwângnga ghâllu yâ, kèng sènga' mon bâḍâ orèng kabâlâ", ḍhâbuna Kè Lo Tompo sambu ngalèng è kaju sè rajâ jarèya. Kapan ngaghâ' nèngkongnga bâḍâ rèng ajhuwâl rojhak lèbât, èsapa moso Luhad.

"Sampèyan ajhuwâl rojhâk ghi?"

"Engghi, Cong. Mellèya napè?", saoddhâ parojhâghân

"Bhunten, anèka Kèyaè ataè", ca'na Luhad, parojhâghân ta' atolè pagghun terros ajhâlân sambu nyem-ngènyem.

"Astaghfirullah! adzim...!! Apa ètemmo bâ'na, Had?!! Korang ajhâr ongghu bâ'na" Kè Lo Tompo dhuka, Luhad ghi' mengnga' ta' ngataowè ka kalèrowanna.

"Napana sè korang ajhâr, Kèyaè? Kan ḍhâbuna ajunan manabi bâḍâ orèng pakon kabâlâ", ca'na Luhad

"Yâ, maksoddhâ kabâlâ ka engko' bânne ka parojhâghânna. Bâh, ella kèng ghi' èsapora bâ'na, Cong. Ghi' èsapora'a", ḍhâbuna Kè Lo Tompo. "Sèla bâriyâ ka ghuruna ngoca' taè".

Kè Lo Tompo burung sè ka bingkèngnga. Parjhâlânan èterrossaghi, è tengnga parjhâlânan bherkaddhâ ghâgghâr, kèng pagghun ta' ètolong moso Luhad polana nasè'na nabuy bâ wa-kowana la acampor tana. Pas polè taḍâ' pakon ḍâri Kè Lo

Tompo, sedheng Kè Lo Tompo dhibi' ta' ngaghâli jhâ' bherkaddhâ ghâghhâr. Dhing dâpa' ka sêttong lèkè sè ombhut samaèrèng Kè Lo Tompo kasokan matolos nekkanè hajhât. Luhad so-ghâriso manggher jhârâna pas sambu' du'-nondu' nyalèp Kèyaèna.

"Dâ'emma'a bâ'na, Had?" Kè Lo Tompo marèksanè.

"Sakè' tabu' jughân, Kèyaè", ca'na Luhad

"Duh, manyaman sakalè, nyorot ka buḍiyân. Dhâddhi santrè rèya kodhu ngèrèng ka ghuruna. Ta' ollè lang-cangkolang", dhâbuna Kè Lo Tompo. Ahèrra Luhad nyorot. Dhing la Kè Lo Tompo ngaghâ' nèngkongnga neng è olowanna Luhad temmo dâpa' nèngkong pas jhârâbhât...!!

"Haḍḍoohhhh...!!! Iyâ, iyâ cara rèya mon manossa ta' ghellem enḍâ' ka bâburughân. Èbâlâi kopèng sè kangan, kopèngnga sè kacèr nabbhu gembring. Dhâddi engko' èsoro ngakan tamanco'na bâ'na yâ, Cong?!", bhendhuna Kè Lo Tompo.

"Bâh, napa, Kèyaè?" Luhad mengnga' polè. "Napa ca'na ghun. Ma' ngocol èyaḍâ'anna engko' ba'na?"

"Ghi nèngan dhâbuna ajunan manabi dhâddhi santrè kodhu ngèrèng ka ghuruna, ghi ḍâgghi' anona abdhina ollè ngèrèng ka anona aju..", ca'na Luhad, kèng ghi' ta' marè pas èsentak bi' Kè Lo Tompo.

"Pèyaaahh ma' ghun pèra' anona-nona nona, molaè ghellâ' juh kajâ'â sè nget-nengnet malolo" pèsona Kè Lo Tompo. "Aḍâ' burung engko' ta' kè' tabu' tora lah", ngambhul.

"Nyo'on saporâ, Kèyaè"

"Bilâ marè bhuru saporâ-saporâ ca'na, atèngka'a otabâ aghuli ennengnga bârâmma bhâi ka buḍina

pèkkèr ghâllu apa ta' dhâddhi songkan pangghâliyân ka Kèyaèna, mon ètorot ḍu ta' buḍḍhuwâ terros?"

Kapan ngaghâ' ongghâ'â ka bugghigghâ jhârân, Kè Lo Tompo bhuru ngaghâli jhâ' bherkaddhâ la taḍâ', nyangkana Luhad sè maobus.

"Huhhh, ta' sakè' tabu'â ḍimma mon bherkaddhâ ongghuna ècolpè' èkaghu'-ghângghu' toro' jhâlân. Ma' ngabi' ca'na, jhâ' bânnè ghun nasè' sapèrèng"

Luhad sè ta' apangrasa ngakan bherkaddhâ pas nyambhit. " Bhunten bânnè èteḍḍhâ abdhina, Kèyaè".

"Yâ! Èpaḍâ'emma mon ta' èkakan bâ'na?" Kè Lo Tompo marèksanè.

"Ghâgghâr, Kèyaè", ca'na Luhad

"Mon ghâgghâr ma' ta' èkala?"

"Polana sobung pakon ḍâri ajunan, Kèyaè".

"Jârèya, sakabuḍina mon bâḍâ apa ghâgghâr è buḍiyân lajhu kala' jhâ' ghi' ngantos pakon ḍâri engko'. Iyâ engko' mon tao, mon ta' tao?. Aḍâ' burung la sè ngemngemma dhudhul ḍâpa'na".

Ta' dhumadhiyân

Ta' dhumadhiyân, aslina rapa'. Kapan mangkat polè ra-kèra karè tello lèkor têngka' sè ḍâpa'a ka dhâlemma Kè Lo Tompo, jhârâna ataè. Serrèna taḍâ' sè

èkabâddhâ'â calatthongnga ètaḍâi ka sarongnga moso Luhad. Sambu terros nonton jhârân sarongnga èpèngkès. Dhing la ḍâpa', Kè Lo Tompo toron pas Luhad langsung malebbhu jhârâna. Dhing kalowar ḍâri kandhâng polana ngoladhi sarongnga èpèngkès, Kè Lo Tompo marèksanè. Èsangka bherkaddhâ sè èkabâlâ ghâgghâr pola èyèrrep moso Luhad.

"Baddhiyâna bherkaddhâ molaè ghellâ' èyèrrep moso bâ'na yâ, Had?, ma' ce' lèburâ sè ghuruna ros-terrosân èkabhâreng amèlèr", dhâbuna Kè Lo Tompo

"Bhunten, Kèyaè. Anèka bânne bherkaddhâ" saoddhâ Luhad.

"Duh ma' ghi' lako ghâghâjâdhân, Had?", Kè Lo Tompo sajân tambâ ce' terro taowa, kèng ta' partajâ mon bânne bherkat. "Yâh, ellu' antos engko' ngala'a ghâddhâng pas ghibâ dâ' anna'. San-mèan engko' ngakanna polè. Dhina èpasèttongnga dâgghi'ân sè sakè' tabu' sakalè. Arèya mon ta' èghibâ ayukul cora' kala essèt ghellâ'aghi engko' lako èpabhèllis toro' jhâlân moso bâ'na". Kè Lo Tompo maso' ka dâpor pas aghibâ ghâddhâng èsabâ' è ajunanna. Luhad so' nyandher sambu' du'-nondu'

"Mara pas totta'!" pakonna Kè Lo Tompo ta' sabbhâr terro mologghâ dhudhul. Dhing la è totta' teppa' ka calatthong...!! Dâri takerjhâddhâ Kè Lo Tompo abhintal ngaddhek.

"Lailaha illallaah...!! Bâddiyâna yâ, Naaaaa", bâddhiyâna kooo... calatthong...?!! ca'na engko' sangghu dhudhul, marèna calatthooooong. Yâ Allah ghustè, engko' ghi' bhuru marè èpangambâ' tamanco'na bâ'na, Cong. Bhuru rèya ghi' ta' dâpa' saejjhâm jhâ' ka satèya. Pas arèya èyađâ'ân la ètotta'è calatthong tagher nampes ka mowana Kèyaèna. Ghân satèya yâ Na', ghân satèya, ghân satèya engko' ta' sangghup polè, Cong. Ella ta' sangghup polè malaè bâ'na jhâââ'," Kè Lo Tompo dhuka rajâ, Luhad ngètek cè' tako'na, bhâdhâna agedder enjâ' bânne ghâringghing. Tako' sè ce' hèbaddhâ polana bhuru apangrasa jhâ' kalèro rajâ, mala talèbat rajâ. Bân mohal cora'na kaangghuy èsapor polè.

"Molè bâ'na, Cong...!! Molè yâ, Na'!!

(Bhâdhi èsambhung ka èdisi saterrossèpon, insyaallah)

Aèngmèrah, 24 Januari 2023

Èpetthèk dâri carèta lèsan sala sèttongnga kanca ponđhuk bârâ' songay ghi' bâkto nyantrè neng PP Darul Hikmah, Sombher Tombet, Topotè. Carèta ka'dinto jhughân ampon dukalè sukses ètampillaghi dâlem fragmentasi/drama [kalaban ètambâi tor èyèdit bagiyân-bagiyân sè korang pantes ètampillaghi dâ' publik] neng lembaga MD Al-iftitahul Mu'afiyah, Aèngmèrah tor neng SDN Bâtopotè Lao' II. Manabi bâdâ bhâsa otabâèpon okara sè kalèro sosonan kasar alossèpon, ressem, otabâ korang saè nyo'on sapor. Carèta ka'dinto namong nyopprè malèpor/maloco tor sobung tojjhuwân kaangghuy nyèngghung sèra'a bisaos.

)* **Zainudin** alumni PP Mathali'ul Anwar Pangarangan tor ghuru SMA Darul Ulum, Batang Batang, Sumenep. Pan-saponapan serradhânnèpon sè ampon è muat neng mèdia aropa puisu è antarana Tilawah Sunyi (Buletin Sidogiri edisi 66 tahun 1433H), Maharaniku, Sunyi 10, Nelangsa, Desahku, Orasi Diam, Bibir Sepanjang Trotoar, Dietrich (Majalah Mayara, edisi 13 tahun 2016), Nyèlo (Majalah Jokotolè edisi 23 taon 2019), Aliuk Pasèsèr, sareng Nyabis (Majalah Jokotolè edisi 27 taon 2022)

Tatik Hidayati

NYAI MADHURÂ

Dina F. Muja

Buku sè abhul-ombhul Nyai Madhurâ kainto èserrât sareng Tatik Hidayati, dosen è kampus Instika Guluk-Guluk Sumenep Madhurâ. Tamaso' buku sè lagghi' anyar, èngghi kainto katerbi'ân èpon taon 2022. Buku kainto bânnnya' abahas masala sebbhudhân Nyai è kalangan masarakat Madhurâ. Nyebbhut Nyai, biasa èpon ka'angghuy nyebbhut rajina Kèyaè. Sakonè' bânnnya' manabi Nyai ka'dinto mastè rajina Kèyaè. Èngghi Kèyaè sè ngaghungi ponddhug pèsantrèn otabâ namong ngaghungè langghâr kènè'.

È Madhurâ, mètorot buku kainto, amacem ondhâgghâ Nyai. Sala' sèttongnga

sè èbahas è dâlem bab 4 (empa') kainto macemma Nyai: Nyai Kompolan, Nyai Pesantrèn, Nyai Pangghung, Nyai Politik. Kadhi ponapa maksod èpon? Tatik Hidayati mènangka sè ngangghit buku kainto alaksana'aghi nalèktèghi otabâ neliti masala Nyai dâri taon 2021. Èstona buku kainto èbhâdhi disertasi Tatik Hidayati sè ajhâlanè kuliah doktoral otabâ S3 è Jogjakarta. Tapè ahèr èpon, saran dâri bânnnya' kanca otabâ ahli èlmo sè laèn, disertasi kainto èterbiaghi sareng penerbit Ircisod Jogjakarta tor dhâddhi buku sè èmaksod.

Buku Nyai Madhurâ kainto ampon onèng èbahas, èbeddhâ è kalangan bâbinè'

kalabân malongghu Tatik Hidayati mènangka sè nyerrat buku kainto. Dâri judul èpon buku, pajhât buku kainto lèbur. Istilah Nyai pajhât maènga' bânnya' orèng dâ' sagolongan bâbinè' sè tèngghi dhârajaddhâ mongghu sami-sami manossa. È lingkungan masarakat Madhurâ, manabi bâdâ bâbinè' èsebbhut Nyai, artèna bâbinè' kainto moljâ. Palèng sakonè' katowana kompolan, ghuru ngaji langghâr, otabâ tokang ceramah. Lebbhi tèngghi polè èngghi rajina Kèyaè sè ngaghungè pondhug pesantrèn sè ngaghungè bânnya' santrè.

Buku Nyai Madhurâ kainto tamaso' buku sè ludhalluna acarèta masala Nyai è Madhurâ. Ghi' sobung buku laènna sè rakèra sami èssèna. Buku sè tebbhellâ 372 lempèr kainto tamaso' ghârus èbelli orèng. Bânnya' orèng terro onènga dâ' èssèna. Karana acarèta Nyai Madhurâ. Orèng Madhurâ cè' ngormatta dâ' golongan Nyai. Karna Nyai kainto èkaghuru. Sakonè' bânnya' mastè orèng moljâ karna katoronna otabâ karna èlmona otabâ karna èkaraji Kèyaè sè jhughân moljâ katoronna sareng èlmona. È settong bab sè laèn, èngghi kainto bab pètto' (7), Tatik Hidayati nyerrat masala Nyai-Nyai sè ampon majhu è dâlem tèngka ghulina, tamaso' sè ngaghungè usaha tor bisnis dhibi' saèngghâna mardhika è dâlam ngator ekonomi kaobângan dâlem kalowarga otabâ organisasi/ kompolan. Bâdâ Nyai sè maso' ka politik jhugân. Nyai-Nyai sè pènter, sè tèngghi èlmona tor ngaghungè gelar kaèlmowan kainto ampon majhu. Ta' malolo

nantos lakè'an (Kèyaè) ka'angghuy atèngka ghuli. Tapè karna Nyai kainto ghi' rajina Kèyaè, manabi motos masala sè rajâ, ghi' kodhu arembhâg sareng Kèyaè. Coma, mènangka ka'ahliyan ka'angghuy ngator lembaga otaba organisasi, ampon bânnya' Nyai sè bisa. Tantona Nyai sè asangkol èlmo.

Nyai sè maso' aghâlimpo' ka masarakat è dhisa-dhisa otabâ kottha, kalabân dhâddhi penceramah kainto tamaso' Nyai sè pancas. Pancas èlmona ka'angghuy abudâbu è kompolan, è pangajhiyân sè bânnya' èhadiri orèng. Tarkadhâng, bâdâ Nyai sè acora' lebbhi pancas dâri Kèyaèna. Lee...kadhi kainto tamaso' Nyai sè majhu. Bânnya' èkalèburi masarakat, tor èparèngaghi bu-dhâbuna. Biasaèpon ahèrra Nyai sè akadhi kainto èlèrèk orèng-orèng politik ka'angghuy èpadhaddhi orèng partai otabâ dhâddhi dèwan legislatif. Karna èyangghep bisa ngaot sowâra manabi bâdâ pèlèyan.

Buku Nyai Madhurâ kainto bânnya'na pèttong bab. Sèttong-sèttong bab-bhâ abahas amacem parkara. Sadhâjâna masala Nyai. Coma, buku kainto husus abahas Nyai è Madhurâ, bânne Nyai sè bâdâ è Jhâbâ otabâ kennengan laènna. Karna namong coma Nyai è Madhurâ sè ètalèktèghi sareng Tatik Hidayati. Dhâddhi, buku kainto ta' poron manabi èyangghep abahas Nyai è dâlem lingkup umum, cokop Nyai è Madhurâ. È dâlem ngangghit buku kainto, Tatik Hidayati nyabis dâ' sabâgiyân Nyai è Madhurâ ka'angghuy ngaollè dhâbu aropa pamangghi

otabâ pangalaman tong-sèttonnga Nyai. Saè sè ahubungan sareng politik, kompolan, pesantren, èkonomi, masala rumah tangga/ kalowarga otabâ masala hubungan sareng Kèyaè. Nyai èmoljha'aghi saèngghâna ta' ghâmpang apangghi sareng tor-mator. Tako' cangkolang otabâ agânggu. Tapè karna ka'angghuy urusan èlmo, Tatik Hidayati ètarèma kalabân ghâmpang. Bânnya' Nyai sè kasokan apangghi sareng abhudhâbhu sareng Tatik Hidayati. Ponapa polè Tatik Hidayati mator jhâ' saongghuna kainto ka'angghuy bahan penelitian.

Èdhâbuwâghi è buku kainto, masarakat Madhurâ tamaso' masarakat sè mamoljâ golongan Nyai. Ponapa polè bâdâ parèbhâsan: Bhuppa' Bhabbhu' Ghuru Rato. Nyai tamaso' ghuru sè èratowaghi. Sabagiyan masarakat, lakè' otabâna binè', ngormat Kèyaè tor Nyai alebbhiyan sareng ngormat pamarènta. Bu-dhâbuna Kèyaè otabâ Nyai èyangghep bhândâr, èyangghep bisa nolaèn manabi ta' ètoro'. Pramèla dâri kainto, kaom santrè mastè tundu' dâ' Kèyaè sareng Nyai-na. Èpakon ponapa-a bisaos pagghun ètoro'. Ponapa polè pajhât ghi' bâdâ è pesantren.

Sabâgiyan Kèyaè sareng Nyai kainto biasa ècabisi è bâkto-bâkto akadhiyâ tellasan, imtihan madrasah, otabâ mosèm bhâko. Salaèn ka'angghuy asalamet tor nyabis, jhughân ka'angghuy nyoprè barokana Kèyaè sareng Nyai. Jhâ' mola'a, Kèyaè sareng Nyai kainto rato è dâlem masala aghâma. Bânnya' orèng nyo'on

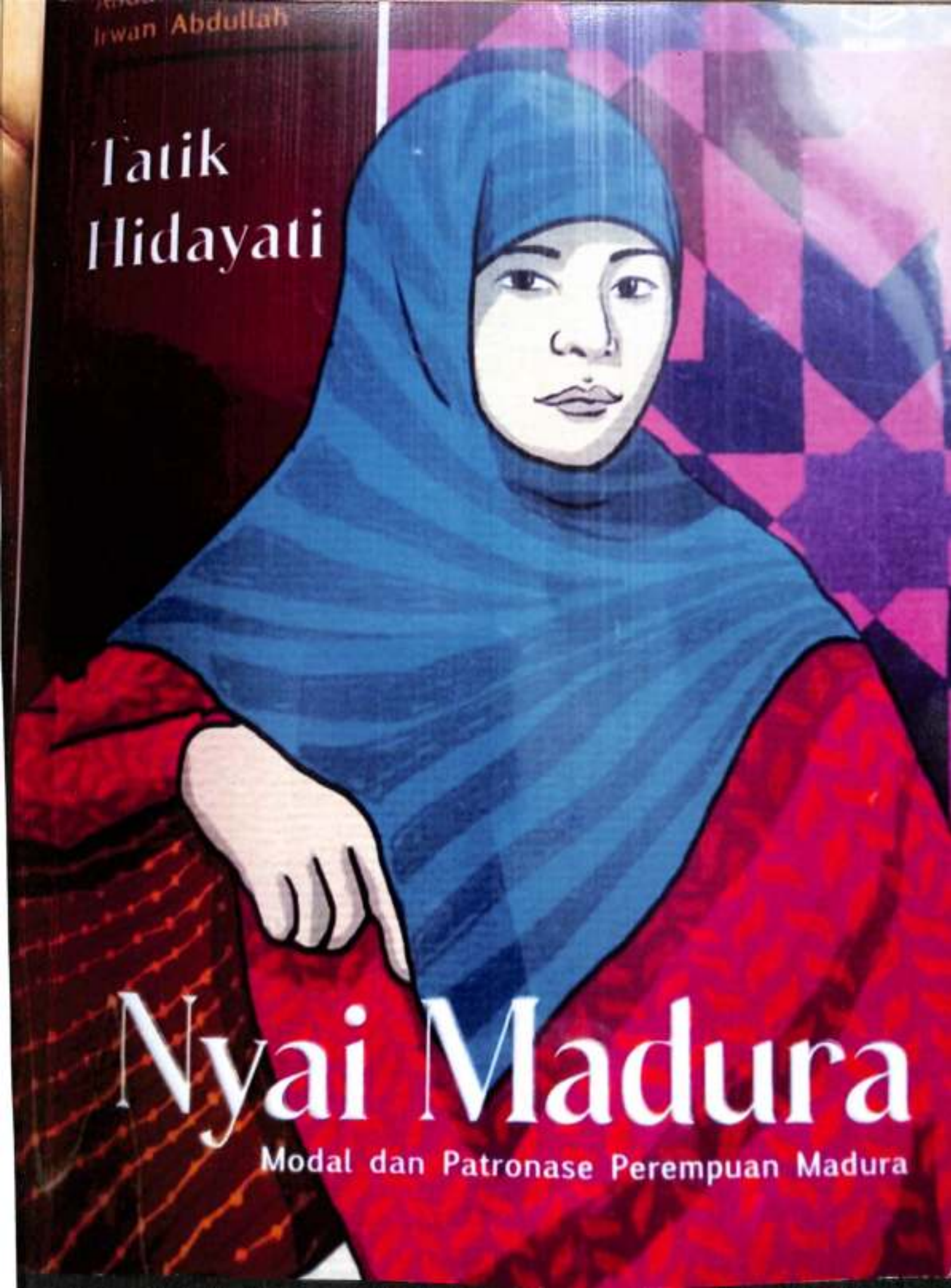
pètodhu pamangghi è bâkto acabis kainto. Saè masala lako, masala kalowarga, otabâ masala na'poto sopajâ dhâddhi orèng sè toro' oca'. Salaèn nyo'on pètodhu tor pamangghi dâ' Kèyaè sareng Nyai, biasa èpon masarakat jhughân nyo'on du'a'. Mala bâdâ sè nyo'on nyama ka'angghuy bhâjhi' sè ghi' bhuru bhâbhâr (lahir), otabâ nyo'on arè sareng tangghâl sè saè ka'angghuy abangun/aghâbây compo', makabin potra, otabâ laèn èpon.

Intina, Nyai kainto sombher dhâabu sè èpadhâddhi pètodhu ka'angghuy kabhâghusân kaoḍi'ân sa arè-arè. Saèngghâ kodhu èhormat èmoljha'aghi. Buku kainto cè' saèna èmaos orèng-orèng sè terro onènga dâ' masala Nyai Madhurâ. Tamaso' buku sè samporna abahas Nyai. Karna buku kainto bânne namong abahas Nyai mènangka rajina Kèyaè. Tapè sè otama abahas Nyai mènangka Nyai dhibi'. Dâri jenis èpon buku, buku kainto tamaso' buku ilmiah, bânne buku carètâ. Namong dâri bhâsana, tamaso' ghâmpang èkangartè sanaossa bânnya' istilah ilmiah sè kodhu èkaonèngè kalabân mokka' kamus. Dâri èssèna, buku kainto cè' parlonâ ka'angghuy è maos. Nambâ èlmo tor malèbâr pèkkèran saèngghâna bhâdhân kaulâ sadhâjâ ta' copè' pamangghi è dâlem abu-dhâbu masala Nyai Madhurâ.

Karduluk, April 2023

Irwan Abdullah

Tatik
Hidayati

A stylized illustration of a woman wearing a blue hijab and a red batik dress. She is looking directly at the viewer with a neutral expression. The background features a geometric pattern of pink and purple triangles. The overall style is graphic and modern.

Nyai Madura

Modal dan Patronase Perempuan Madura

